

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

شماره ۶ | فروردین ۱۳۹۶

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن (۱۹ فروردین ۱۳۹۶) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده صرفاً جنبه اطلاع رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۳	۱ - بخش واقعی
۶	۲ - قیمت‌ها و تورم
۷	۳ - تراز پرداخت‌ها
۹	۴ - بازار ارز
۱۰	۵ - متغیرهای پولی و اعتباری
۱۱	۶ - وضعیت مالی دولت
۱۳	۷ - بازار سرمایه
۱۴	۸ - دیگر تحولات اقتصادی

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارایه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از "نرخ رشد بخش کشاورزی در نه ماهه اول سال ۱۳۹۵"، درصد تغییر ارزش افزوده این بخش در نه ماهه اول ۱۳۹۵ نسبت به نه ماهه اول سال ۱۳۹۴ است.

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	پاییز ۱۳۹۴	زمستان ۱۳۹۴	بهار ۱۳۹۵	تابستان ۱۳۹۵	پاییز ۱۳۹۵	زمستان ۱۳۹۵
مشارکت و بیکاری (درصد)						
نرخ مشارکت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۳۸/۱	۳۷/۷	۳۸/۲	۳۹/۵	۳۸/۹	۳۸/۹
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۱۰/۷	۱۱/۸	۱۱/۰	۱۲/۲	۱۲/۳	۱۲/۵
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۵/۴	۲۸/۶	۲۶/۱	۲۷/۸	۳۰/۴	۲۸/۱
نرخ رشد واقعی تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن (درصد)*						
تولید ناخالص داخلی	۰/۱	۲/۱	۰/۷	۴/۱	۸/۹	-
نفت	-۹/۰	۱۶/۵	۳/۶	۵۷/۳	۱۰۹/۱	-
کشاورزی	۲/۸	۶/۱	۵/۳	۳/۹	۵/۴	-
صنایع و معادن	-۳/۷	-۰/۸	-۱/۹	۰/۱	۴/۸	-
خدمات	۰/۷	۱/۳	۰/۲	۳/۳	۶/۶	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	۰/۴	۱/۶	۰/۷	۲/۳	۶/۴	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	-۱۳/۶	-۱۰/۱	-۱۰/۲	-۷/۰	-۳/۴	-۰/۵
نفت (هزار بشکه در روز)						
تولید	۳,۲۹۹	۳,۳۷۹	۳,۲۳۱	۳,۵۴۴	۳,۶۳۹	۳,۹۹۳
صادرات	۱,۵۶۱	۱,۷۸۷	۱,۵۷۴	۲,۰۰۸	۲,۰۶۳	-
نرخ تورم (درصد)						
رشد شاخص بهای مصرف کننده	۱۰/۱	۸/۹	۱۱/۹	۷/۲	۸/۹	۹/۲
رشد شاخص بهای تولید کننده	۴/۰	۳/۲	۴/۹	۲/۷	۳/۰	۵/۲
تراز پرداختها (میلیون دلار)						
صادرات نفتی	۷,۰۲۸	۶,۴۷۶	۳۳,۵۶۹	۱۱,۶۴۰	۱۳,۱۶۷	-
صادرات غیرنفتی	۹,۷۴۰	۷,۷۳۷	۳۱,۰۲۸	۷,۲۶۴	۶,۰۷۳	-
واردات کالا	۱۲,۵۱۰	۱۳,۸۳۶	۵۲,۴۱۹	۱۲,۳۸۲	۱۵,۱۱۴	-
تراز حساب کالا	۴,۲۵۸	۳۷۷	۱۲,۱۷۷	۶,۵۲۲	۴,۱۲۶	-
تراز بازرگانی غیرنفتی	-۲,۱۴۹	-۵,۵۷۷	-۱۹,۱۵۸	-۴,۸۱۷	-۸,۷۱۸	-
تراز حساب جاری	۳,۸۱۶	-۹۳۷	۹,۰۱۶	۵,۲۳۱	۳,۴۵۹	-
تراز حساب سرمایه	۲,۱۲۲	-۴,۵۸۳	-۲,۵۱۳	-۵,۰۲۲	-۵,۸۱۴	-
تغییر در ذخایر بین‌المللی	۲,۲۰۶	-۱,۵۳۵	۲,۲۳۳	-۶,۱۷۱	-۱,۴۷۳	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)						
در بازار آزاد	۳۵,۴۶۵	۳۵,۷۳۱	۳۴,۴۸۱	۳۴,۶۹۱	۳۵,۳۲۶	۳۶,۹۸۷
در بازار بین بانکی	۲۹,۹۹۷	۳۰,۱۷۹	۲۹,۶۳۲	۳۰,۳۵۸	۳۱,۰۱۴	۳۱,۸۴۵
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - انتهای دوره)						
پایه پولی	۱,۴۲۷/۸	۱,۵۳۳/۶	۱,۵۳۳/۶	۱,۵۸۵/۲	۱,۶۵۵/۱	۱,۷۰۴/۷
بدهی بانکها به بانک مرکزی	۸۲۹/۹	۸۳۶/۱	۸۳۶/۱	۸۹۵/۱	۹۴۲/۲	۱,۰۴۷/۹
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۱۲۰/۰	۱۸۲/۲	۱۸۲/۲	۲۳۸/۹	۳۲۵/۳	۲۳۳/۱
نقدینگی	۹,۲۵۱/۷	۱۰,۱۷۲/۹	۱۰,۱۷۲/۹	۱۰,۵۹۵/۰	۱۱,۲۲۷/۱	۱۱,۸۴۸/۶
حجم پول	۱,۱۵۸/۱	۱,۳۶۷/۱	۱,۳۶۷/۱	۱,۳۶۴/۴	۱,۴۸۰/۳	۱,۵۴۰/۷
سپرده‌های دیداری	۸۵۶/۹	۹۹۵/۱	۹۹۵/۱	۱,۰۵۲/۸	۱,۱۵۱/۱	۱,۲۱۳/۰
سپرده‌های غیردیداری	۸,۰۹۳/۶	۸,۸۰۵/۸	۸,۸۰۵/۸	۹,۲۳۰/۶	۹,۷۴۶/۸	۱۰,۳۰۷/۹
وضع مالی دولت (هزار میلیارد ریال)						
درآمدها	۴۱۶/۴	۶۳۴/۹	۱,۷۹۷/۲	۲۵۵/۵	۵۸۰/۹	۴۷۳/۵
درآمدهای مالیاتی	۱۷۳/۹	۲۸۳/۹	۷۹۱/۹	۱۸۴/۹	۲۴۸/۲	۲۲۱/۹
درآمدهای نفتی	۱۷۳/۴	۲۱۷/۵	۶۷۰/۳	۴۳/۶	۲۰۱/۵	۱۷۶/۸
سایر درآمدها	۶۹/۲	۱۳۳/۵	۳۳۵/۰	۲۷/۱	۱۳۱/۱	۷۴/۸
هزینه‌ها***	۴۷۹/۵	۶۴۰/۵	۱,۹۹۳/۶	۴۱۶/۰	۶۷۴/۷	۴۸۸/۲
پرداخت‌های جاری	۳۵۸/۵	۵۹۶/۴	۱,۷۰۶/۹	۳۶۸/۸	۵۸۲/۲	۴۴۹/۲
پرداخت‌های عمرانی	۱۱۷/۵	۷۳/۳	۲۷۷/۰	۱/۴	۱۲۰/۹	۳۶/۰
تراز بودجه	-۶۳/۱	-۵/۵	-۱۹۶/۴	-۱۶۰/۴	-۹۳/۸	-۱۴/۷
بازار سرمایه (در آخرین روز دوره)						
شاخص کل	۶۱,۵۱۹	۸۰,۲۱۹	۸۰,۲۱۹	۷۲,۶۱۵	۷۶,۴۵۱	۸۰,۱۲۳
شاخص مالی	۱۲۵,۹۳۸	۱۵۸,۲۲۵	۱۵۸,۲۲۵	۱۴۵,۴۸۱	۱۵۵,۲۶۳	۱۵۱,۰۴۹
شاخص صنعت	۵۱,۰۱۰	۶۶,۹۹۴	۶۶,۹۹۴	۶۰,۴۶۴	۶۳,۴۹۵	۶۷,۴۶۶
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۲,۶۶۱/۵	۳,۴۴۸/۴	۳,۴۴۸/۴	۳,۰۸۰/۶	۳,۱۶۸/۱	۳,۲۷۳/۷

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران

* بر اساس گزارش‌های مرکز آمار و به قیمت‌های ثابت بازار در سال ۱۳۷۶

** بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع مستقیم)

*** اختلاف بین کل هزینه‌ها و حاصل جمع پرداخت‌های جاری و عمرانی به دلیل تنخواه‌گردان‌های پرداخت شده است.

۱. بخش واقعی

امکان‌پذیر نخواهد بود. چنانکه در جدول ۱ مشاهده می‌شود بر اساس آمار مرکز آمار ایران و قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶، رشد اقتصادی کشور در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۵ معادل ۷/۲ درصد بوده است. در میان زیربخش‌های اقتصادی، ارزش افزوده استخراج نفت و گاز طبیعی بالاترین نرخ رشد را به خود اختصاص داده و طی این ۹ ماه ۸۵/۴ درصد افزایش داشته است. این جهش در استخراج نفت و گاز در کنار رشد ملایم اکثر صنایع دیگر موجب شد که علیرغم تداوم رکود در بخش ساختمان و انقباض ۱۱/۰ درصدی آن در آن ۹ ماه، ارزش افزوده کل گروه صنعت رشد قابل توجه ۱۰/۵ درصدی را تجربه کند. گروه‌های کشاورزی و خدمات نیز طی این مدت به ترتیب با ۵/۷ و ۵/۴ درصد افزایش ارزش افزوده همراه بوده‌اند. بر اساس این آمار رشد تولید ناخالص داخلی بدون نفت کشور در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۵ معادل ۵/۰ درصد بوده است.

اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۵ در مقایسه با چند سال گذشته شرایط بهتری را تجربه کرد و بر اساس آمارهای رسمی، در نه ماهه نخست سال با رشد اقتصادی بسیار بالایی همراه بود. پس از کاهش شدید قیمت جهانی نفت و تأثیر منفی آن بر رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۴، با اجرای توافق هسته‌ای در زمستان این سال سطح تولید نفت به سرعت رو به افزایش گذاشت و از آنجا که قیمت آن در بازارهای جهانی نیز در حال افزایش بود، نقش قابل توجهی در ارتقای رشد اقتصادی سال ۱۳۹۵ ایفا کرد. علاوه بر این، اجرایی شدن برجام تأثیر مهمی بر کاهش برخی نااطمینانی‌های موجود در اقتصاد و رفع موانع تجارت خارجی کشور داشت و موجب افزایش صادرات غیرنفتی شد. افزایش قابل توجه تولید گاز، و در پی آن رشد تولید و صادرات پتروشیمی، از جمله دیگر عوامل بهبود وضعیت اقتصادی در سال ۱۳۹۵ بودند. از آنجا که این رشد بالا عمدتاً ناشی از وجود ظرفیت‌های خالی تولید در بخش نفت و گاز بوده، تکرار آن در سال ۱۳۹۶ و پس از آن بدون سرمایه‌گذاری‌های وسیع و ایجاد ظرفیت‌های جدید

جدول ۱- نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶ (درصد)

ماه ۹ نخست	۱۳۹۵			بهار	۱۳۹۴	
	پاییز	تابستان	بهار			
۱۰/۵	۱۴/۰	۱۱/۴	۶/۱	-۱/۴	گروه صنعت	
۴/۶	۶/۸	۴/۹	۲/۲	-۰/۳	صنعت	
۶۱/۰	۷۶/۷	۶۷/۵	۴۱/۲	۱/۶	معدن	
۸۵/۴	۱۰۹/۱	۹۴/۸	۵۷/۳	۳/۶	استخراج نفت و گاز طبیعی	
-۴/۱	-۳/۱	-۳/۶	-۵/۷	-۳/۳	سایر معدن	
۸/۹	۱۳/۱	۳/۹	۱۰/۱	۳/۲	تأمین آب، برق و گاز طبیعی	
-۱۱/۰	-۱۰/۹	-۵/۴	-۱۷/۳	-۱۳/۱	ساختمان	
۵/۷	۵/۴	۷/۱	۳/۹	۵/۳	گروه کشاورزی	
۵/۴	۶/۶	۶/۳	۳/۳	۰/۲	گروه خدمات	
۷/۲	۸/۹	۸/۳	۴/۱	۰/۷	تولید ناخالص داخلی (به قیمت بازار)	
۵/۰	۶/۴	۶/۱	۲/۳	۰/۷	تولید ناخالص داخلی (بدون نفت)	

مأخذ: مرکز آمار ایران

سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۱۱/۶ و ۱/۹ درصد بوده است. در این ۹ ماه ارزش افزوده گروه نفت ۶۵/۴ درصد رشد داشته اما ارزش افزوده گروه صنایع و معدن (که در تقسیم‌بندی بانک مرکزی، برخلاف تقسیم‌بندی مرکز آمار، شامل نفت و گاز نمی‌شود) تنها ۰/۳ درصد بوده است.

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران پس از مدت‌ها تأخیر در انتشار آمار بخش واقعی، در آخرین روزهای سال گذشته این آمار را بر اساس قیمت‌های ثابت در سال ۱۳۹۰ منتشر کرد. بر اساس این آمار که در جدول ۲ نمایش داده شده است، نرخ رشد اقتصادی کشور با احتساب نفت و بدون آن در نه ماهه نخست

جدول ۲- نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیرمجموعه‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

ماه ۹ نخست	۱۳۹۵			۱۳۹۴			بهار	تابستان	پاییز	۹ ماه نخست	
	پاییز	تابستان	بهار	سال	زمستان	بهار					
۴/۲	۵/۰	۴/۱	۳/۵	۴/۶	۸/۳	۴/۵	-۲/۲	۵/۰	۱۱/۳	گروه کشاورزی	
۶۵/۴	۷۴/۶	۶۵/۷	۵۶/۱	۷/۲	۱۸/۰	۳/۷	۲/۸	۶/۴	۱/۸	گروه نفت	
۰/۳	۲/۴	۳/۱	-۴/۹	-۶/۱	-۳/۴	-۶/۹	-۱۰/۷	-۵/۸	-۴/۲	گروه صنایع و معدن	
-۰/۲	۱۱/۵	-۴/۰	-۷/۵	-۱۰/۵	-۱۳/۸	-۹/۳	-۱۱/۴	-۷/۹	-۸/۸	معدن	
۵/۸	۱۱/۳	۴/۴	۱/۷	-۴/۶	-۳/۸	-۴/۹	-۵/۶	-۳/۰	-۶/۳	صنعت	
۵/۱	۷/۳	۶/۲	۱/۷	۳/۳	-۰/۵	۴/۶	۴/۸	۱/۵	۷/۸	برق، گاز و آب	
-۱۷/۱	-۲۵/۴	-۲/۰	-۲۷/۴	-۱۷/۰	-۴/۲	-۲۰/۸	-۳/۱/۸	-۱۶/۹	-۱۱/۹	ساختمان	
۲/۴	۵/۶	۲/۳	-۰/۵	-۲/۳	۱/۳	-۳/۵	-۴/۹	-۴/۰	-۱/۷	گروه خدمات	
۱۱/۶	۱۵/۷	۱۱/۹	۷/۴	-۱/۶	۲/۳	-۲/۸	-۵/۴	-۲/۱	-۱/۰	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه	
۱/۹	۴/۶	۲/۸	-۱/۵	-۳/۱	-۵/۰	-۳/۹	-۶/۸	-۳/۴	-۱/۵	تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه (بدون نفت)	

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، فایل ارائه معاون اقتصادی بانک مرکزی، اسفند ۱۳۹۵

در سال پایه و تعریف گروه صنایع و معدن، "گروه نفت" در دسته‌بندی بانک مرکزی شامل زیربخش‌های بیشتری (از جمله پالایشگاه‌ها) نسبت به "گروه

در رابطه با آمار متفاوت مرکز آمار و بانک مرکزی از رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۵ چند مطلب قابل ذکر است. اول این که علاوه بر تفاوت‌های دو مرجع

درصدی را تجربه کرده که در کنار افزایش ناچیز ارزش واردات، باعث افزایش ۸۱/۲ درصدی ارزش خالص صادرات کالاها و خدمات به قیمت‌های ثابت شده است. مصرف بخش خصوصی و هزینه‌های دولتی نیز طی این ۹ ماه به ترتیب ۲/۴ و ۶/۸ درصد رشد کرده‌اند. با این حال، چنانکه در جدول ۳ مشاهده می‌شود، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص همانند سال ۱۳۹۴ مجدداً منقبض شده و در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۵ با ۳/۷ درصد کاهش همراه بوده است. این امر نشان می‌دهد رشد بخش نفت هنوز به تقویت مصرف و سرمایه‌گذاری منجر نشده است، و شاید به همین دلیل است که هنوز رشد اقتصادی برای عموم مردم ملموس نیست. اگر چه افت تشکیل سرمایه در بخش ساختمان با توجه به رکود بازار مسکن و کاهش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی قابل انتظار بوده و لزوماً نمی‌توان آن را نامطلوب تلقی کرد، انقباض مستمر در تشکیل سرمایه ماشین‌آلات در سال ۱۳۹۴ و نیمه نخست ۱۳۹۵ چالش مهم دیگری برای رشد اقتصادی در سال‌های آینده محسوب می‌شود.

استخراج نفت و گاز طبیعی "مرکز آمار است و مجموعه فراگیرتری از صنایع نزدیک به نفت را در بر می‌گیرد. در نتیجه وقتی از رشد اقتصادی بدون نفت صحبت می‌شود، تعریف بانک مرکزی از اقتصاد بدون نفت به برداشت عمومی از این مفهوم نزدیک‌تر بوده و لذا رشد اقتصاد بدون نفت در محاسبات بانک مرکزی ملموس‌تر است. ثانیاً از آنجا که قیمت جهانی نفت در سال ۱۳۹۰ حدود دو برابر قیمت آن در سال ۱۳۹۵ بوده، تخمین بانک مرکزی از رشد اقتصادی (با احتساب نفت) نقش نفت و لذا رشد تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۹۵ را بیشتر از واقعیت نشان می‌دهد. در عین حال به دلیل این که قیمت نفت در سال ۱۳۷۶ حدود نصف قیمت آن در سال ۱۳۹۵ بوده، محاسبات مرکز آمار این رشد را کمتر از آنچه بوده نشان می‌دهد.

بررسی مصارف محصول ناخالص داخلی به تفکیک اجزای هزینه نهایی از رشد بالای خالص صادرات کالاها و خدمات در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۵ حکایت دارد. بر اساس آمار منتشر شده توسط مرکز آمار ایران، طی این مدت ارزش صادرات کالاها و خدمات بر مبنای قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶ رشد ۵۲/۸

جدول ۳ - رشد محصول ناخالص داخلی کشور و اجزای هزینه نهایی به قیمت‌های ثابت ۱۳۷۶ (درصد)

	۱۳۹۵			۱۳۹۴		
	پاییز	تابستان	بهار	پاییز	تابستان	بهار
مصرف خصوصی	۲/۴	۳/۹	۱/۵	۲/۵	۳/۹	۱/۵
مصرف دولتی	۶/۸	۶/۸	۶/۸	۷/۱	۶/۸	۶/۸
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	-۳/۷	-۳/۴	-۷/۰	-۱۰/۲	-۳/۴	-۷/۰
ماشین‌آلات	۰/۳	-۲/۳	-۱/۹	-۸/۶	-۲/۳	-۱/۹
ساختمان	-۱۱/۰	-۵/۴	-۱۷/۲	-۱۳/۱	-۵/۴	-۱۷/۲
خالص صادرات کالاها و خدمات	۸۱/۲	۵۴/۰	۹۴/۷	۵۴/۳	۵۴/۰	۹۴/۷
صادرات کالاها و خدمات	۵۲/۸	۴۰/۴	۵۸/۵	۱۷/۱	۴۰/۴	۵۸/۵
واردات کالاها و خدمات	۳/۴	۷/۰	-۰/۵	-۱۶/۸	۷/۰	-۰/۵
محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار	۷/۲	۸/۳	۴/۱	۰/۷	۸/۳	۴/۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

ساختمان و افزایش ۵/۳ درصدی تشکیل سرمایه ماشین‌آلات نشأت گرفته است. صادرات و واردات کالاها و خدمات نیز به ترتیب با افزایش ۴۵/۱ و ۷/۵ درصدی همراه بوده‌اند.

بر اساس آمار بانک مرکزی با سال پایه ۱۳۹۰، مصرف بخش خصوصی و هزینه‌های دولتی طی ۹ ماه نخست سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۲/۴ و ۵/۵ درصد رشد داشته‌اند. چنانکه در جدول ۴ مشاهده می‌شود تشکیل سرمایه ثابت ناخالص طی این مدت ۸/۹ درصد منقبض شده که از کاهش ۱۴/۴ درصدی تشکیل سرمایه

جدول ۴ - رشد تولید ناخالص داخلی بر حسب اقلام هزینه نهایی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)

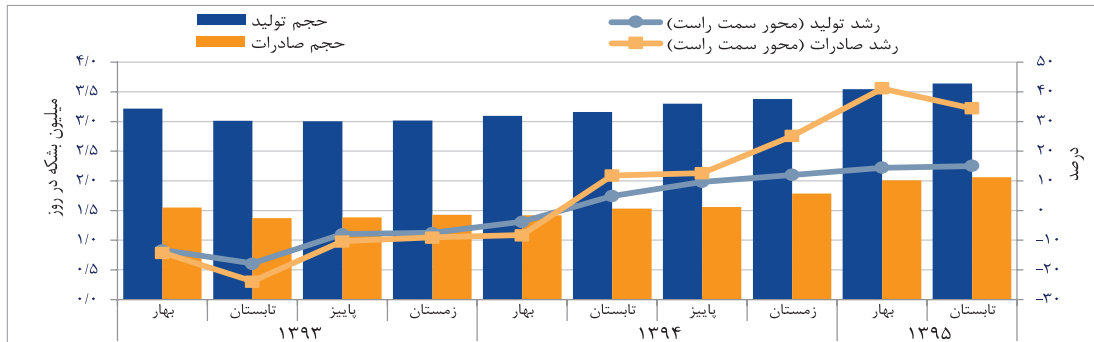
	۱۳۹۵					۱۳۹۴				
	پاییز	تابستان	بهار	زمستان	سال	پاییز	تابستان	بهار	زمستان	سال
مصرف خصوصی	۲/۴	۱/۲	۰/۲	-۲/۲	-۳/۵	-۳/۹	-۵/۴	-۵/۱	-۱/۳	-۳/۹
مصرف دولتی	۵/۵	۱۲/۲	-۱/۳	۲۶/۰	۴/۸	-۳/۶	-۲/۵	-۳/۱	-۵/۲	-۳/۶
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	-۸/۹	۵/۵	-۱۶/۱	۲/۲	-۱۲/۰	-۱۶/۸	-۲۵/۷	-۱۳/۵	-۸/۷	-۱۶/۸
ماشین‌آلات	۵/۳	۳/۵	۲/۳	-۱۶/۱	-۱۵/۲	-۱۴/۸	-۱۵/۷	-۱۵/۸	-۱۲/۷	-۱۴/۸
ساختمان	-۱۴/۴	۶/۲	-۲۴/۴	۱۱/۹	-۱۰/۷	-۱۷/۶	-۲۹/۰	-۱۲/۷	-۶/۷	-۱۷/۶
صادرات کالاها و خدمات	۴۵/۱	۴۸/۶	۵۰/۷	۱۶/۴	۱۲/۱	۱۰/۷	۱۸/۷	۵/۵	۷/۵	۱۰/۷
واردات کالاها و خدمات	۷/۵	۵/۶	-۶/۴	-۱۴/۱	-۲۰/۲	-۲۲/۴	-۲۰/۳	-۲۶/۲	-۲۰/۲	-۲۲/۴
تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار	۱۱/۸	۱۰/۷	۸/۹	۱/۳	-۱/۳	-۲/۲	-۵/۴	-۱/۴	۰/۴	-۲/۲

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، فایل ارائه معاون اقتصادی بانک مرکزی، اسفند ۱۳۹۵

تولید نفت کشور در ماه‌های بعدی به حدود ۴ میلیون و ۱۰۰ هزار بشکه در روز رسیده باشد. علاوه بر این، متوسط قیمت نفت خام سنگین ایران در بهمن ماه به ۵۳/۲ دلار به ازای هر بشکه رسیده که بیشترین مقدار از مرداد ماه ۱۳۹۴ است. چنانکه در نمودار ۱ مشاهده می‌شود حجم صادرات نفتی کشور نیز در تابستان ۱۳۹۵ نسبت به فصل قبل از آن با افزایش همراه بوده و به ۲ میلیون و ۶۳ هزار بشکه در روز رسیده که همانند تولید، انتظار می‌رود در نیمه دوم سال با رشد بیشتری همراه شده باشد.

انرژی: تولید نفت خام کشور در ادامه روند رو به افزایش خود در ۲ سال اخیر، در آذر ۱۳۹۵ به بیشترین مقدار متوسط ماهانه خود از ابتدای دهه ۱۳۹۰ رسید و بر اساس گزارش‌های اوپک از منابع مستقیم به متوسط ۴ میلیون و ۱۰ هزار بشکه در روز بالغ شد که نسبت به آذر سال ۱۳۹۴ حدود ۲۰ درصد رشد نشان می‌دهد. اگرچه سطح تولید نفت در دی ماه اندکی کاهش یافت و به متوسط ۳ میلیون و ۹۲۰ هزار بشکه در روز رسید، با توجه به توافق آذر ماه اعضای اوپک مبنی بر افزایش ۹۰ هزار بشکه‌ای تولید نفت ایران انتظار می‌رود

نمودار ۱- تولید و صادرات نفت ایران و رشد آن‌ها نسبت به فصل مشابه سال قبل

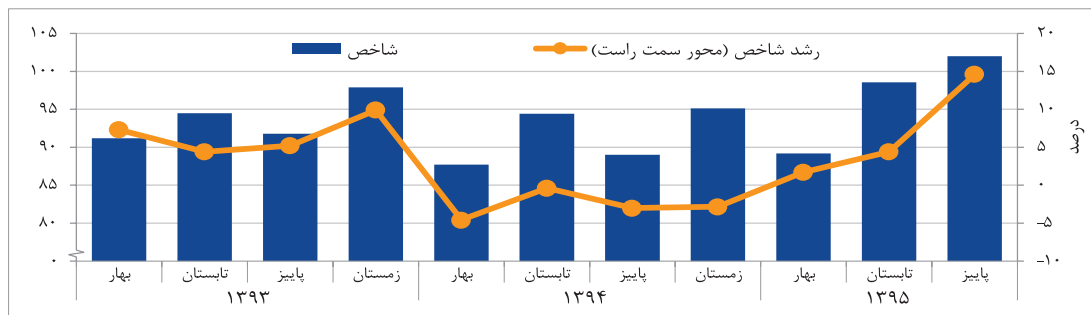

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

شاخص از ابتدای سال ۱۳۹۱ محسوب می‌شود. بخش عمده‌ای از رشد تولید صنعتی طی این مدت مربوط به صنایع تولید وسایل نقلیه موتوری و تریلر می‌باشد که به لطف وجود ظرفیت‌های خالی، با ۳۵/۶ درصد افزایش تولید همراه بوده‌اند. علاوه بر این، بنا بر آمار وزارت صنعت، معدن و تجارت، در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۵ ارزش سرمایه‌گذاری برای ایجاد و توسعه واحدهای صنعتی ۴۹/۵ درصد و تعداد پروانه‌های بهره‌برداری از این واحدها ۸/۸ درصد افزایش یافته است.^۱

صنعت: بخش صنعت به دنبال وضعیت نامطلوب در سال ۱۳۹۴ و انقباض ۰/۳ درصدی ارزش افزوده، در سال ۱۳۹۵ شرایط بهتری را تجربه کرد. در نه ماهه نخست این سال شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی ۶/۸ درصد افزایش یافت و رشد ۵/۸ درصدی ارزش افزوده به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ برای بخش صنعت رقم خورد. چنانکه در نمودار ۲ مشاهده می‌شود، شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی در هر سه فصل ابتدایی سال ۱۳۹۵ با رشد مثبت همراه بوده و در پاییز این سال به ۱۰۲/۰ رسیده که بالاترین سطح این

نمودار ۲- شاخص تولید کارگاه‌های بزرگ صنعتی (۱۳۹۰=۱۰۰) و نرخ رشد آن نسبت به فصل مشابه سال قبل

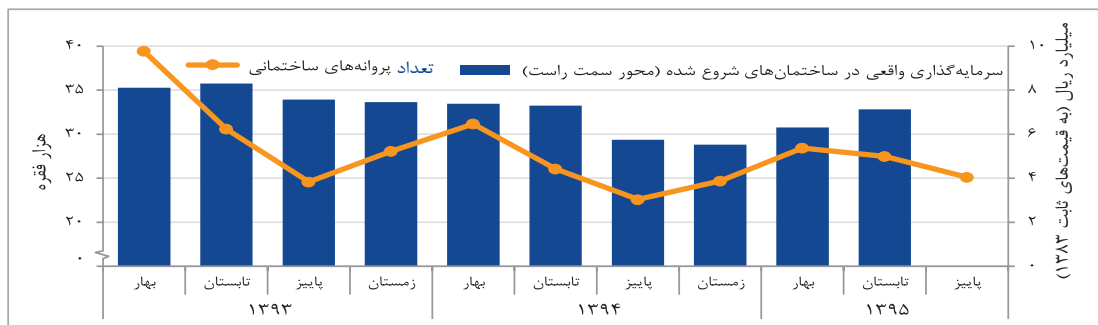
مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف؛ و فایل ارائه معاون اقتصادی بانک مرکزی، اسفند ۱۳۹۵

جذابیتی برای سرمایه‌گذاری جدید ایجاد نکرده است. این در حالی است که از نیمه اول سال ۱۳۹۲ متوسط قیمت واقعی واحدهای مسکونی روندی نزولی داشته و این روند تا اواخر سال ۱۳۹۵ نیز ادامه داشته است. در زمستان ۱۳۹۵ متوسط قیمت اسمی یک متر مربع از واحدهای مسکونی معامله شده در شهر تهران نسبت به فصل قبل و فصل مشابه سال قبل به ترتیب ۲/۴ درصد و ۷/۵ درصد رشد کرده است.

در کنار روند صعودی خفیف قیمت‌ها در طول سال ۱۳۹۵، حجم معاملات، به خصوص در ماه‌های پایانی سال، با نوسانات زیادی همراه بوده است. پس از جهش بیش از ۴۰ درصدی تعداد معاملات در دی ماه نسبت به آذر ماه، تعداد معاملات واحدهای مسکونی شهر تهران در هر یک از ماه‌های بهمن و اسفند نسبت به ماه پیش از آن به ترتیب ۶/۷ و ۲۱/۶ درصد کاهش یافت. در فصل آخر سال ۱۳۹۵ حدود ۴۴/۶ هزار واحد مسکونی در تهران معامله شد که ۲/۳ درصد کمتر از تعداد آن در مدت مشابه سال قبل بوده است.

بازار مسکن: بازار مسکن در سال ۱۳۹۵ با استمرار رکودی که از نیمه دوم سال ۱۳۹۲ در این بخش شروع شده بود، وضعیت کم افت و خیزی را تجربه کرد. بررسی روند ارزش افزوده بخش ساختمان که زیربخش مسکن در آن غالب است، از تداوم انقباض این بخش در سال ۱۳۹۵ حکایت دارد. چنانکه در نمودار ۳ مشاهده می‌شود، میانگین متحرک ارزش واقعی سرمایه‌گذاری در ساختمان‌های شروع شده در هر دو فصل ابتدایی سال ۱۳۹۵ از فصول مشابه سال ۱۳۹۴ کمتر بوده است. اگرچه تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده توسط شهرداری‌ها در نه ماهه نخست این سال ۷/۷ درصد رشد داشته، نشانه‌ای از شروع روندی مثبت و رو به رونق در بخش مسکن مشاهده نمی‌شود. اطلاعات مربوط به متغیرهای بخش مسکن در سطح کشور با تأخیر چند ماهه منتشر می‌شود اما سری زمانی متغیرهای منتشر شده برای شهر تهران جایگزین مناسبی برای سنجش تحولات بازار مسکن کشور است. متوسط قیمت اسمی واحدهای مسکونی در شهر تهران طی سال ۱۳۹۵ اگر چه همانند سال ۱۳۹۴ افت نکرده، تنها با شیب ملایمی کمتر از تورم عمومی افزایش یافته و هنوز

نمودار ۳ - میانگین متحرک ارزش واقعی سرمایه‌گذاری در ساختمان‌های شروع شده و تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در مناطق شهری

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف؛ و فایل ارائه معاون اقتصادی بانک مرکزی، اسفند ۱۳۹۵

عنوان یکی از چالش‌های مهم اقتصاد ایران حکایت دارد. چنانکه در جدول ۵ مشاهده می‌شود ۳۹/۴ درصد از جمعیت در سن کار کشور در سال ۱۳۹۵ از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند که از ادامه روند افزایشی نرخ مشارکت اقتصادی حکایت دارد. این امر نشان می‌دهد که سرعت ورود به بازار کار، یعنی نرخ رشد جمعیت فعال، از نرخ رشد کل جمعیت در سن کار بیشتر بوده که چون با افزایش خالص اشتغال‌زایی به همان نسبت همراه نشده، به افزایش نرخ بیکاری منجر شده است.

نیروی انسانی: علیرغم رشد اقتصادی قابل توجه، بازار کار ایران در سال ۱۳۹۵ با افزایش ۱/۴ واحد درصدی نرخ بیکاری و ۰/۵ واحد درصدی سهم اشتغال ناقص همراه بود. در این سال ۱۲/۴ درصد از جمعیت فعال اقتصادی کشور بیکار بوده‌اند و ۱۰/۳ درصد از شاغلین نیز اشتغال ناقص داشته‌اند. این امر از تشدید وضعیت نامطلوب بازار نیروی کار در کشور و استمرار بیکاری به

جدول ۵ - شاخص‌های نیروی کار برای جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (درصد)

سال	۱۳۹۵			۱۳۹۴		
	بهار	تابستان	پاییز	زمستان	بهار	تابستان
نرخ بیکاری	۱۲/۲	۱۲/۷	۱۲/۳	۱۲/۵	۱۲/۴	۱۱/۰
نرخ مشارکت اقتصادی	۳۹/۵	۴۰/۴	۳۸/۹	۳۸/۹	۳۹/۴	۳۸/۲
سهم اشتغال ناقص	۸/۵	۹/۵	۱۱/۳	۱۰/۹	۱۰/۳	۹/۸

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار

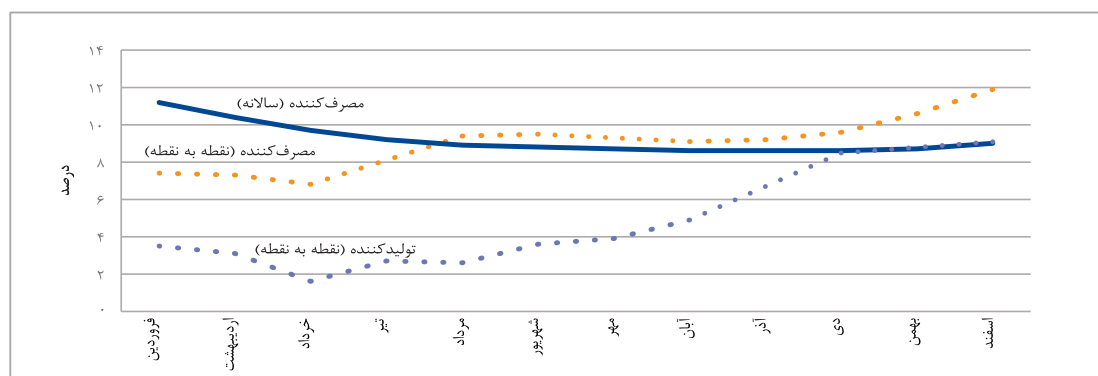
۲. قیمت‌ها و تورم

است. اما با توجه به ماهیت دوگانه اجزای نقدینگی، یعنی پول و شبه‌پول، نقش نرخ رشد حجم پول (M1) در تغییرات نرخ تورم باید مورد بررسی قرار گیرد. در سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۴ که نرخ تورم به طور پیوسته کاهش یافته است، حجم نقدینگی و شبه‌پول رشد بالایی داشته در حالی که حجم پول رشد بسیار اندکی داشته است. به این ترتیب تغییرات نرخ تورم نقطه به نقطه و سالانه در ماه‌های اخیر را می‌توان تا حد زیادی به تغییرات نرخ رشد حجم پول نسبت داد. بر این اساس انتظار می‌رود نرخ تورم مصرف‌کننده، حداقل در ماه‌های ابتدایی سال ۱۳۹۶ افزایش بیشتری یابد. نمودار ۴ نرخ‌های تورم مصرف‌کننده و تولیدکننده را طی ۱۲ ماه سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

پس از یک دوره روند کاهشی که از دی‌ماه ۱۳۹۴ آغاز شده بود، در خرداد ۱۳۹۵ نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده به کمترین سطح خود معادل ۶/۸ درصد رسید و سپس با روندی صعودی در اسفندماه به ۱۱/۹ درصد رسید که بالاترین نرخ تورم نقطه به نقطه در سال ۱۳۹۵ است. نرخ تورم سالانه منتهی به هر ماه نیز که از آبان تا دی ۱۳۹۵ در سطح ۸/۶ درصد ثابت مانده بود، در اسفندماه اندکی افزایش یافت و نرخ تورم ۹/۰ درصد را برای سال ۱۳۹۵ رقم زد. شایان ذکر است که پس از گذشت ۲۶ سال، این اولین باری است که نرخ تورم سالانه تک رقمی شده است.

بررسی متغیرهای پولی نشان می‌دهد در پایان دی‌ماه ۱۳۹۵ نرخ رشد نقدینگی ۲۶/۰ درصد، شبه پول ۲۵/۸ درصد و حجم پول ۲۷/۸ درصد بوده

نمودار ۴ - نرخ تورم مصرف‌کننده و تولیدکننده در سال ۱۳۹۵

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شماره‌های مختلف

افزایش یافت.

شاخص بهای کالاها، مصرفی در مناطق شهری تا پایان اسفندماه حاکی از آن است که در بین گروه‌های اصلی، نرخ تورم نقطه به نقطه گروه "خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها" که از نظر وزنی پس از گروه "مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها" در جایگاه دوم قرار دارد و از آبان‌ماه روند افزایشی ملایمی را در پیش گرفته بود، از دی‌ماه با افزایش ۸ واحد درصدی به ۱۷/۸ درصد در اسفندماه رسید. بیشترین کاهش در نرخ تورم نقطه به نقطه در اسفند را گروه "کالاها و خدمات متفرقه" با حدود ۲ واحد درصد کاهش نسبت به نرخ تورم نقطه به نقطه بهمن‌ماه به خود اختصاص داد. برخلاف گروه "خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها"، نرخ تورم نقطه به نقطه گروه "مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها" نسبت به ماه قبل از آن تغییر نکرد و در سطح ۹/۲ درصد ثابت ماند. بدین ترتیب افزایش نرخ تورم نقطه به نقطه گروه "خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها" بیشترین تأثیر را بر افزایش نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف کننده در اسفندماه داشته است. جدول ۶ نرخ تورم در گروه‌های اصلی سبد کالاها و خدمات مصرفی را در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ و نیز ماه‌های زمستان این دو سال نشان می‌دهد.

جدول ۶ - نرخ تورم در گروه‌های اصلی سبد کالاها و خدمات مصرفی (درصد)

وزن در سبد مصرفی	تورم نقطه به نقطه در زمستان ۱۳۹۴			تورم نقطه به نقطه در زمستان ۱۳۹۵		
	دی	بهمن	اسفند	دی	بهمن	اسفند
کل	۹/۶	۸/۹	۸/۳	۹/۶	۱۱/۹	۱۱/۹
خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۶/۰	۴/۶	۳/۵	۹/۸	۱۰/۳	۸/۲
دخانیت	-۱/۳	-۱/۱	-۰/۹	۱۰/۷	-۳/۱	۱۰/۰
پوشاک و کفش	۹/۱	۸/۵	۷/۴	۶/۴	۱۰/۴	۶/۶
مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۱۱/۴	۱۱/۱	۱۰/۷	۹/۲	۱۲/۲	۹/۵
اثاث، لوازم و خدمات مورد استفاده	۴/۷	۴/۸	۴/۳	۶/۳	۵/۷	۵/۱
بهداشت و درمان	۱۸/۳	۱۸/۱	۱۷/۴	۱۷/۲	۲۳/۸	۱۶/۷
حمل و نقل	۱۰/۱	۹/۴	۹/۱	۷/۸	۱۱/۰	۷/۰
ارتباطات	۵/۳	۴/۷	۵/۳	۶/۱	۳/۵	۳/۵
تفریح و امور فرهنگی	۹/۴	۹/۶	۱۰/۰	۸/۴	۱۴/۹	۸/۶
تحصیل	۲۱/۴	۲۱/۳	۲۱/۷	۱۱/۳	۱۶/۴	۱۵/۹
رستوران و هتل	۱۴/۰	۱۳/۳	۱۲/۰	۹/۳	۱۶/۱	۹/۴
کالاها و خدمات متفرقه	۱۰/۱	۹/۷	۹/۶	۱۱/۱	۱۱/۱	۹/۷

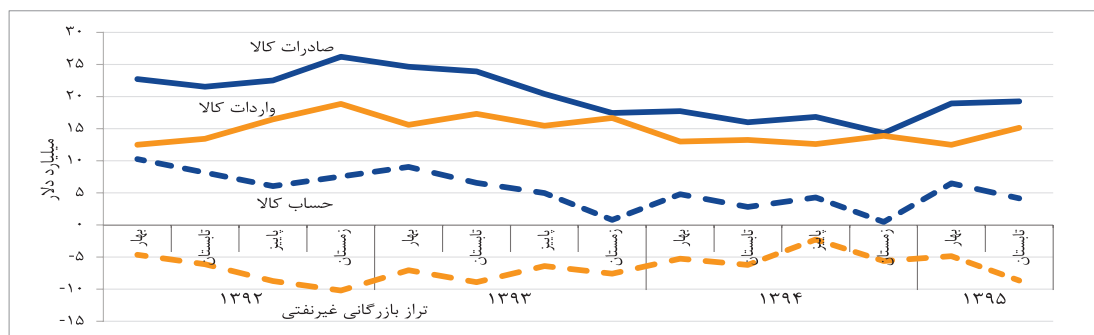
مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی، شماره‌های مختلف

۳. تراز پرداخت‌ها

درصدی مواجه شد و به ۶۲۴ میلیون دلار رسید. بدین ترتیب تراز بازرگانی نفتی عمدتاً تحت تأثیر افزایش صادرات نفتی در نیمه نخست سال ۱۳۹۵، با ۲۷/۴ درصد رشد به ۲۴/۲ میلیارد دلار رسید. مجموع ارزش صادرات غیرنفتی کشور در نیمه نخست ۱۳۹۵ با ۱/۶ درصد کاهش به ۱۳/۳ میلیارد دلار بالغ شد. در همین دوره ارزش واردات غیرنفتی با ۷/۶ درصد رشد به ۲۶/۹ میلیارد دلار رسید. در نتیجه این تحولات، کسری تراز بازرگانی غیرنفتی در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ به ۱۳/۵ میلیارد دلار رسید که افزایشی ۱۸/۴ درصدی را نشان می‌دهد. نمودار ۵ اجزای حساب کالا را در فصول مختلف سال‌های ۹۵-۱۳۹۲ نشان می‌دهد.

بر اساس آمارهای بانک مرکزی، حجم صادرات نفتی کشور (شامل نفت خام و خالص صادرات فرآورده‌های نفتی) در فصل‌های اول و دوم سال ۱۳۹۵ به ترتیب ۴۱/۲ و ۳۴/۶ درصد افزایش یافت و میانگین آن به بیش از ۲ میلیون بشکه در روز رسید. در همین حال بر اساس آمارهای ارائه شده توسط اوپک، با وجود افزایش تدریجی قیمت هر بشکه نفت خام ایران از کف ۲۴/۱ دلار در دی‌ماه ۱۳۹۴ به بعد، میانگین قیمت نفت ایران در نیمه نخست سال ۱۳۹۵، ۲۳/۳ درصد کاهش یافت. در مجموع ارزش صادرات نفتی کشور (شامل نفت خام، فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، میعانات و مایعات گازی) در نیمه نخست سال ۱۳۹۵، ۲۳/۶ درصد افزایش یافت. در همین دوره ارزش واردات نفتی کشور (شامل فرآورده‌های نفتی، گاز طبیعی، میعانات و مایعات گازی) با کاهش ۴۲/۷

نمودار ۵ - اجزای حساب کالا

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

تنها تغییراتی جزئی و قابل چشم‌پوشی داشته‌اند. با در نظر گرفتن این تحولات، خالص حساب جاری در نیمه نخست سال ۱۳۹۵، عمدتاً به دلیل رشد خالص حساب کالا، حدود ۴۱/۶ درصد افزایش یافت و به ۸/۷ میلیارد دلار رسید. جدول ۷ زیربخش‌های حساب جاری را از بهار ۱۳۹۴ تا تابستان ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

افزایش ۱۳/۵ درصدی ارزش صادرات کالا همزمان با افزایش ۵/۵ درصدی ارزش واردات آن در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ منجر به افزایش ۴۱/۲ درصدی حساب کالا و رسیدن آن به ۱۰/۶ میلیارد دلار شد. همچنین کسری حساب خدمات در نیمه نخست سال ۱۳۹۵ افزایش یافت که دلیل آن رشد سریعتر واردات خدمات به نسبت صادرات آن است. در این مدت حساب درآمد و حساب انتقالات جاری

جدول ۷ - زیربخش‌های تراز حساب جاری (میلیون دلار)

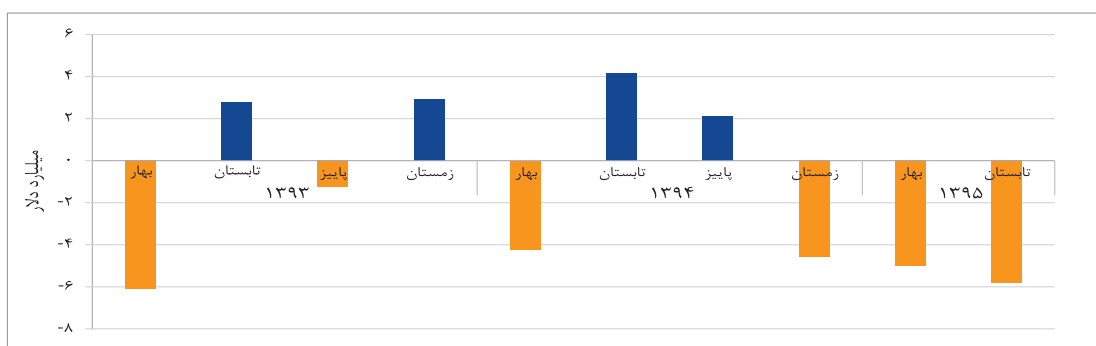
۱۳۹۵		۱۳۹۴			
تابستان	بهار	تابستان	پاییز	تابستان	بهار
۴,۱۲۷	۶,۵۲۲	۳۷۷	۴,۲۵۸	۲,۷۶۵	۴,۷۷۸
-۱,۱۸۴	-۱,۶۱۰	-۱,۴۳۰	-۷۵۹	-۱,۰۷۷	-۱,۲۰۶
۳۶۰	۱۹۸	-۲۳	۱۸۹	۳۶۰	۲۳۷
۱۵۶	۱۲۱	۱۳۹	۱۲۸	۱۴۲	۱۳۸
۳,۴۵۹	۵,۲۳۱	-۹۳۷	۳,۸۱۶	۲,۱۹۰	۳,۹۴۷
				تراز حساب کالا	
				تراز حساب خدمات	
				تراز حساب درآمد	
				تراز حساب انتقالات جاری	
				تراز حساب جاری	

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

۱۳۹۳-۹۵ نشان می‌دهد. با در نظر گرفتن ۵/۵ میلیارد دلار اشتباهات و از قلم افتادگی‌ها در محاسبات مربوط به تراز پرداخت‌ها در نیمه نخست سال ۱۳۹۵، ذخایر بین‌المللی کشور در این مدت با حدود ۷/۶ میلیارد دلار کاهش نسبت به پایان سال ۱۳۹۴ به حدود ۱۲۰/۸ میلیارد دلار رسید.

پس از دستیابی به توافق هسته‌ای و برخلاف انتظارات شکل گرفته برای ورود بیشتر سرمایه خارجی به کشور از زمستان ۱۳۹۴ به بعد، تغییرات خالص حساب سرمایه نشان می‌دهد که در زمستان ۱۳۹۴ و نیمه نخست سال ۱۳۹۵ در مجموع به طور خالص حدود ۱۵/۴ میلیارد دلار سرمایه از کشور خارج شده است. نمودار ۶ تغییرات خالص حساب سرمایه را در فصول مختلف سال‌های

نمودار ۶ - تغییرات فصلی خالص حساب سرمایه

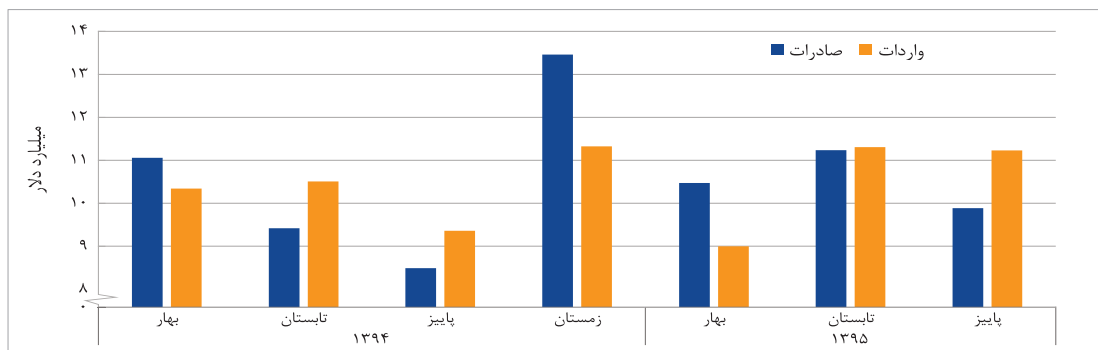

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

۱۳۹۵ نشان می‌دهد. ارزش صادرات و واردات گمرکی در ۱۱ ماه نخست سال ۱۳۹۵ به ترتیب به ۳۸/۵ و ۳۸/۴ میلیارد دلار رسید که به ترتیب ۰/۲ و ۳/۵ درصد افزایش نشان می‌دهد.

در پاییز ۱۳۹۵، ارزش صادرات و واردات گمرکی کشور (که شامل نفت و تجارت چمدانی نمی‌شود) نسبت به تابستان به ترتیب ۱۲/۰ و ۰/۷ درصد کاهش و نسبت به پاییز ۱۳۹۴ به ترتیب ۱۶/۴ و ۲۰/۰ درصد افزایش یافت. نمودار ۷ ارزش صادرات و واردات گمرکی کشور را در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۴ و

نمودار ۷ - ارزش صادرات و واردات گمرکی کشور

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، آمارهای مقدماتی تجارت خارجی ایران در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

ترتیب به میزان ۱۴/۹ و ۸/۷ درصد کاهش داشته در حالی که ارزش صادرات میعانات گازی ۵۵/۵ درصد افزایش یافته و صادرات سایر کالاها تغییر محسوسی

بررسی اجزای صادرات گمرکی کشور در یازده ماه نخست سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد که ارزش صادرات محصولات پتروشیمی و گاز طبیعی مایع شده به

۱۳۹۴، افزایش حجم صادرات در چهار گروه مذکور بوده است. جدول ۸ آمار صادرات کشور را به تفکیک این گروه‌ها در یازده ماه نخست سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

نداشته است. کاهش ارزش صادرات گاز طبیعی مایع شده در این مدت در حالی رخ داده که حجم صادرات آن ۵۱/۸ درصد افزایش یافته است. به عبارت دیگر عامل اصلی عدم افت ارزش کل صادرات کشور نسبت به مدت مشابه سال

جدول ۸ - اجزای صادرات گمرکی کشور

یازده ماهه نخست سال ۱۳۹۵			یازده ماهه نخست سال ۱۳۹۴			محصولات پتروشیمی	
سهم از کل (درصد)		وزن (هزار تن)	سهم از کل (درصد)		وزن (هزار تن)		
ارزش	وزن (میلیون دلار)		ارزش	وزن (میلیون دلار)			
۳۰/۸	۲۳/۲	۱۱,۸۶۳	۲۵,۹۷۱	۳۶/۳	۲۸/۵	۱۳,۹۳۵	۲۴,۰۳۶
۱۷/۱	۱۵/۰	۶,۵۷۱	۱۶,۷۴۰	۱۱/۰	۱۱/۱	۴,۲۲۵	۹,۳۶۷
۵/۱	۷/۹	۱,۹۵۲	۸,۸۳۲	۵/۶	۶/۹	۲,۱۳۹	۵,۸۱۷
۴۷/۰	۵۳/۹	۱۸,۱۰۶	۶۰,۲۶۸	۴۷/۲	۵۳/۵	۱۸,۱۱۱	۴۵,۱۷۲
۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۳۸,۴۹۲	۱۱۱,۸۱۱	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۳۸,۴۱۰	۸۴,۳۹۲
جمع کل							

ماخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، آمارهای مقدماتی تجارت خارجی ایران در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵

اقدام عمده صادرات در این مدت پس از میعانات گازی و گازهای طبیعی مایع شده، به ترتیب شامل روغن‌های سبک و فرآورده‌ها به جز بنزین به ارزش ۱/۴ میلیارد دلار، گازهای نفتی و هیدروکربورهای گازی شکل مایع شده به ارزش ۱/۱ میلیارد دلار و پروپان مایع شده به ارزش ۱/۰ میلیارد دلار بود. در این دوره عمده صادرات کشور به ترتیب به چین، امارات متحده عربی، عراق، ترکیه و کره جنوبی صورت گرفت. همچنین قابل ذکر است که سهم کره جنوبی از ارزش صادرات کشور از ۱/۷ درصد در یازده ماه نخست سال ۱۳۹۴ به ۷/۰ درصد در مدت مشابه سال ۱۳۹۵ جهش داشته است.

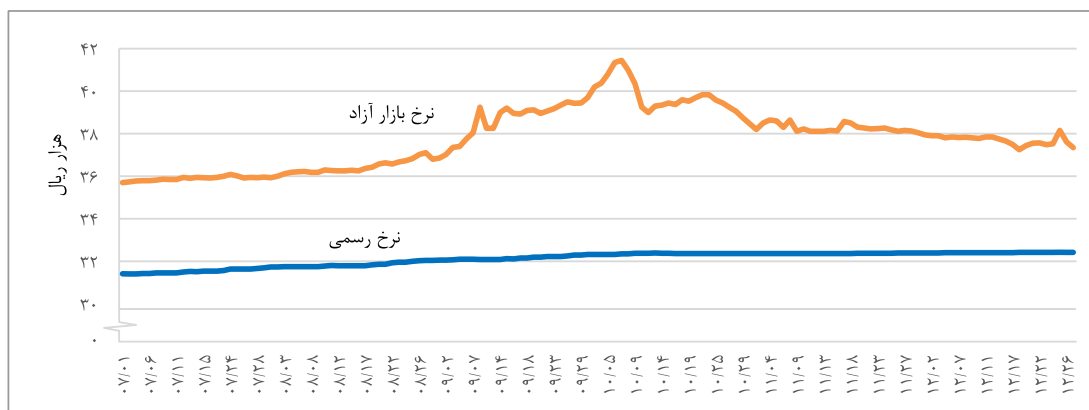
اقدام عمده وارداتی طی یازده ماه نخست سال ۱۳۹۵ به ترتیب شامل ذرت دامی به ارزش ۱/۳ میلیارد دلار، لوبیای سویا به ارزش ۸۴۸ میلیون دلار و قطعات منفصله جهت تولید اتومبیل سواری به ارزش ۷۳۰ میلیون دلار بوده است. واردات کشور در این دوره به ترتیب از کشورهای چین، امارات متحده عربی، کره جنوبی، ترکیه و آلمان صورت گرفته است. در این مدت همانند ۱۱ ماه نخست سال ۱۳۹۴، حدود ۲۵ درصد واردات کشور از لحاظ ارزشی به تنهایی از کشور چین انجام شده است.

۴. بازار ارز

در بازار آزاد هم در این روند بی‌تأثیر نبود. با مداخله بانک مرکزی در بازار آزاد، نرخ برابری دلار آمریکا از دهم دی‌ماه به زیر ۴۰,۰۰۰ ریال کاهش یافت و در کمتر از ۳ هفته به مقادیری کمتر از ۳۹,۰۰۰ ریال رسید و در اسفندماه حتی به زیر ۳۸,۰۰۰ ریال کاهش یافت و پیرامون ۳۷,۷۰۰ ریال با دامنه کمی در نوسان بود. نمودار ۸ تحولات روزانه نرخ رسمی و بازار آزاد دلار آمریکا در برابر ریال را در نیمه دوم سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال که در اواسط آذر از مرز ۳۹,۰۰۰ ریال عبور کرده بود، در پایان هفته اول دی‌ماه تا ۴۱,۴۵۰ ریال نیز پیش رفت که بالاترین نرخ در دوره استقرار دولت یازدهم بوده است. اگرچه عوامل داخلی همچون افزایش تقاضا برای ارزهای خارجی توسط شرکت‌های تجاری و کاهش عرضه ارز حاصل از فروش محصولات پتروشیمی برای بهره بردن از افزایش نرخ ارز در اواخر پاییز ۱۳۹۵ منجر به فشار رو به بالا به نرخ دلار آمریکا در بازار آزاد شد، رفتارهای هیجانی و انتظارات شکل گرفته مبنی بر افزایش بیشتر این نرخ

نمودار ۸ - نرخ روزانه برابری دلار آمریکا با ریال در نیمه دوم سال ۱۳۹۵

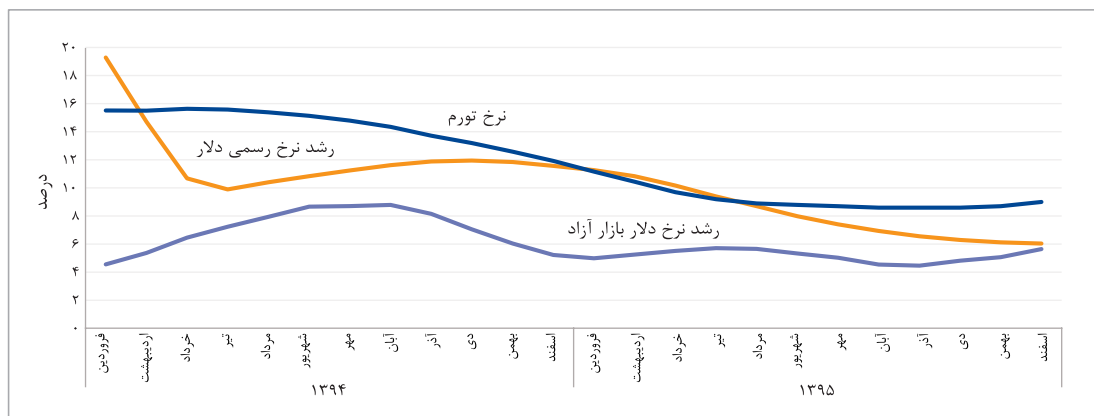

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ صرافی رویال

در کنار عوامل داخلی مانند نرخ تورم و تصمیمات دولت و بانک مرکزی در رابطه با نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال، سیاست‌های دولت جدید ایالات متحده آمریکا در قبال ایران و همچنین رویکرد آن در قبال برجام از جمله عوامل سیاسی اثرگذار بر تحولات بازار ارز در سال ۱۳۹۶ خواهد بود. نمودار ۹ نرخ رشد بهای رسمی و بازار آزاد دلار آمریکا در برابر ریال و نیز نرخ تورم ۱۲ ماهه منتهی به پایان هر ماه را از ابتدای سال ۱۳۹۴ تا پایان سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

همان‌طور که در این نمودار مشاهده می‌شود، برخلاف نرخ برابری دلار آمریکا در بازار آزاد، نرخ رسمی آن شاهد تغییرات بسیار ناچیزی بوده و از آبان‌ماه به این سو به طور متوسط کمتر از ۱ درصد در ماه رشد داشته است. عدم افزایش نرخ رسمی دلار آمریکا از سوی بانک مرکزی متناسب با نرخ آن در بازار آزاد، شکاف بین این دو نرخ را از حدود ۱۴ درصد در مهرماه به حدود ۱۶/۴ درصد در اسفندماه افزایش داده و انگیزه تعویق یکسان‌سازی نرخ ارز را تقویت کرده است.

نمودار ۹- نرخ تورم سالانه و نرخ رشد میانگین ارزش دلار آمریکا در بازار آزاد و بازار رسمی

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ محاسبات تحقیق

مرکزی بر این است تا ارزی را مبنا قرار دهد که نسبت به ریال دارای نوسانات کمتری باشد. از سوی دیگر سلطه دلار آمریکا در بازار ارز ایران و نقش پررنگ آن در شکل‌دهی به انتظارات تورمی افراد، مقامات پولی را بر آن داشته تا با تغییر ارز مبنا از نقش بارز نرخ برابری دلار آمریکا در شکل‌دهی به انتظارات افراد بکاهند. این تغییر ارز مبنا مانند روشی که سایر کشورها برگزیده‌اند به دو شکل "تغییر به ارزی که بیشترین حجم مبادلات با آن صورت می‌گیرد" یا "تشکیل سبدی از ارزها" قابل اجرا است. به عقیده برخی مقامات پولی کشور، این امر می‌تواند در جلوگیری از نوسانات نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل ریال مؤثر واقع شود، اما در عمل به نظر نمی‌رسد این امر محقق شود، زیرا تغییر ارز مبنا برای گزارشگری صرفاً فرآیندی حسابداری است که تغییری در مقادیر واقعی منابع ارزی ایجاد نخواهد کرد.

همان‌طور که در بخش‌های قبلی ذکر شد، نرخ تورم سالانه که از آبان‌ماه تا دی‌ماه ۱۳۹۵ در سطح ۸/۶ درصد تثبیت شده بود، تا اسفندماه به ۹/۰ درصد افزایش یافت و انتظار می‌رود به این روند افزایشی ادامه دهد. این امر می‌تواند عاملی در جهت افزایش نرخ برابری اسمی دلار آمریکا در برابر ریال باشد. شایان ذکر است که اخیراً مقامات بانک مرکزی مطالبی در خصوص تغییر ارز مبنا برای گزارشگری مطرح کرده‌اند با این منطق که چون اغلب معاملات بین‌المللی ایران با کشورهای اروپایی و چین بوده و غالباً با ارزهایی غیر از دلار آمریکا صورت می‌گیرد، نقش دلار آمریکا در این معاملات بسیار کم است. اما با توجه به نوسانات نرخ‌های برابری ارزهای بین‌المللی، انجام معاملات با ارزهایی غیر از دلار آمریکا و سپس گزارش آنها بر حسب دلار آمریکا بخشی از نوسانات ارزی خارجی را به حساب‌های داخلی منتقل می‌کند و ورود این نوسانات به حساب‌های داخلی موجب اعلام ارقام غیردقیق در حساب‌ها خواهد شد. همچنین ترجیح بانک

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی از بانک مرکزی در کنار تشدید رقابت برای جذب سپرده با ارائه نرخ‌های بالاتر، به ویژه از آبان‌ماه به بعد، نشانه‌ای از تشدید دوباره معضل جریان نقد بانک‌ها است.

در نتیجه کاهش بدهی‌های ارزی بانک مرکزی بیش از کاهش دارایی‌های خارجی آن در دوره مذکور، خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی ۵/۰ درصد افزایش یافت که به عنوان دومین عامل رشد پایه پولی، سهم از رشدی ۶/۱ واحد درصدی داشت. جدول ۹ اجزای پایه پولی را در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ و دی‌ماه ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

پایه پولی در پایان دی‌ماه سال ۱۳۹۵ با رشدی ۱۷/۳ درصدی به ۱,۷۲۲/۳ هزار میلیارد ریال رسید که نسبت به رشد مشابه در دی‌ماه ۱۳۹۴، حدود ۳/۲ واحد درصد کمتر است. مهمترین عامل رشد پایه پولی در این مدت افزایش ۳۰/۵ درصدی بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی بوده است که خود ناشی از رشد ۱۷۲/۰ درصدی بدهی بانک‌های غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی به بانک مرکزی است. در نتیجه این تحولات، سهم بدهی بانک‌های غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی به بانک مرکزی به ۳۱/۳ درصد افزایش و سهم بدهی بانک‌های تخصصی به ۵۴/۵ درصد کاهش یافت. افزایش استقراض بانک‌های

جدول ۹ - اجزای پایه پولی (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

دی ۱۳۹۵ نسبت به دی ۱۳۹۴		۱۳۹۵			۱۳۹۴				
سهم از رشد (واحد درصد)	نرخ رشد (درصد)	دی	پاییز	تابستان	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار
۱۷/۳	۱۷/۳	۱,۷۲۲/۳	۱,۷۰۴/۷	۱,۶۵۵/۱	۱,۵۸۵/۲	۱,۵۳۳/۶	۱,۴۲۷/۸	۱,۳۷۵/۰	۱,۳۱۷/۲
۶/۱	۵/۰	۱,۸۸۱/۶	۱,۸۹۸/۲	۱,۸۵۹/۴	۱,۸۷۶/۶	۱,۹۳۶/۴	۱,۸۰۶/۶	۱,۷۶۹/۸	۱,۶۵۳/۴
۳/۸	۳۱/۸	۲۲۸/۸	۲۳۳/۱	۳۲۵/۳	۲۳۸/۹	۱۸۲/۲	۱۲۰/۰	۱۰۷/۲	۱۱۲/۷
۱۷/۴	۳۰/۵	۱,۰۹۲/۰	۱,۰۴۷/۹	۹۴۲/۲	۸۹۵/۱	۸۳۶/۳	۸۲۹/۹	۸۰۶/۰	۸۱۳/۷
-۹/۹	۱۰/۹	-۱,۴۸۰/۱	-۱,۴۷۴/۵	-۱,۴۷۱/۸	-۱,۴۲۵/۴	-۱,۴۲۱/۳	-۱,۳۲۸/۷	-۱,۳۰۸/۰	-۱,۲۶۲/۶

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، اسفند ۱۳۹۵

خالص بدهی دولت به بانک مرکزی بازمی‌گردد. این در حالی است که خالص بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به بانک مرکزی ۶/۲ درصد کاهش یافته است. شایان ذکر است که در پایان دی‌ماه سال ۱۳۹۵، ۹۵/۱ درصد خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی مربوط به خالص بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی

افزایش ۳۱/۸ درصدی خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی با سهم از رشدی ۳/۸ واحد درصدی، سومین عامل رشد پایه پولی در این مدت بوده است. این افزایش عمدتاً به رشد ۲۷/۰ درصدی بدهی دولت به بانک مرکزی و رشد ناچیز ۰/۶ درصدی سپرده دولت نزد بانک مرکزی و در نتیجه مثبت شدن

در پایان دی‌ماه ۱۳۹۵ با رشد ۲۶/۰ درصدی به ۱۱,۹۶۶/۰ هزار میلیارد ریال رسید. در بین اجزای نقدینگی، حجم پول و شبه پول به ترتیب با رشد ۲۷/۸ و ۲۵/۸ درصد، سهمی ۳/۵ و ۲۲/۶ واحد درصدی در رشد نقدینگی داشتند. حجم اسکناس و مسکوک در دست اشخاص و سپرده‌های دیداری که اجزای تشکیل دهنده حجم پول هستند، در دوره مذکور به ترتیب با رشد ۸/۸ و ۳۴/۳ درصد، سهمی ۲/۲ و ۲۵/۶ واحد درصدی در رشد حجم پول داشتند. رشد فصلی سپرده‌های دیداری در پاییز سال ۱۳۹۵ هرچند نسبت به رشد فصل مشابه سال ۱۳۹۴ افزایش یافته، ولی نسبت به رشد سه فصل قبل از آن کاهش یافته است. همچنین آمارها نشان می‌دهد که رشد فصلی شبه پول در سه فصل نخست سال ۱۳۹۵ نسبت به فصول مشابه سال ۱۳۹۴ کاهش چشمگیری داشته است. در دی‌ماه سال ۱۳۹۵ سهم شبه پول از نقدینگی تا حدودی نسبت به آذر افزایش یافت. در نتیجه این تحولات، سهم پول و شبه پول از نقدینگی در پایان دی‌ماه سال ۱۳۹۵ به ترتیب به ۱۲/۶ و ۸۷/۴ درصد بالغ شد. جدول ۱۰ ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای نقدینگی را در فصول مختلف سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ و دی‌ماه ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

به این بانک بوده است. براساس اظهارات مسئولان بانک مرکزی، دلیل اصلی افزایش بدهی دولت در مدت مذکور، استفاده دولت از تنخواه بانک مرکزی است. مطابق قوانین مربوطه، دولت مجاز است در یک سال مالی تا ۳ درصد بودجه عمومی را به عنوان تنخواه از بانک مرکزی دریافت کند و ملزم است این وجوه را به طور کامل تا پایان آن سال تسویه کند. در حالی که مانده بدهی دولت به بانک مرکزی در پایان چند سال اخیر به طور پیوسته افزایش یافته است. بنابراین یا بخشی از تنخواه به طور کامل تسویه نشده و یا بخشی از رقم بدهی، مربوط به اوراق مالی دولتی (صکوک) خریداری شده توسط بانک مرکزی است. در نهایت خالص سایر اقلام با رشدی در حدود ۱۰/۹ درصد، حدود ۹/۹ واحد درصد از رشد پایه پولی کاسته است. ضریب فزاینده نقدینگی در پایان دی‌ماه ۱۳۹۵ با افزایش ۰/۵ واحدی به ۶/۹ رسید. در این دوره کاهش نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به کل سپرده‌ها، و نسبت ذخایر اضافی به کل سپرده‌ها باعث افزایش ضریب فزاینده و افزایش نسبت سپرده قانونی به کل سپرده‌ها باعث کاهش این ضریب شده‌اند. در نتیجه رشد پایه پولی و ضریب فزاینده نقدینگی در این مدت، مانده نقدینگی

جدول ۱۰ - ضریب فزاینده نقدینگی و اجزای نقدینگی (مانده در پایان دوره - هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر دی ۱۳۹۵ نسبت به دی ۱۳۹۴	۱۳۹۵					۱۳۹۴			
	دی	پاییز	تابستان	بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۲۶/۰	۱۱,۹۶۶/۰	۱۱,۸۴۸/۶	۱۱,۲۲۷/۱	۱۰,۵۹۵/۰	۱۰,۱۷۲/۸	۹,۲۵۱/۷	۸,۷۲۷/۵	۸,۱۶۶/۷	نقدینگی
۲۷/۸	۱,۵۰۹/۷	۱,۵۴۰/۷	۱,۴۸۰/۳	۱,۳۶۴/۴	۱,۳۶۷/۰	۱,۱۵۸/۱	۱,۱۸۰/۲	۱,۱۲۳/۸	حجم پول
۸/۸	۳۲۴/۱	۳۲۷/۷	۳۲۹/۲	۳۱۱/۶	۳۷۱/۹	۳۰۱/۲	۳۰۶/۴	۲۹۷/۶	اسکناس و مسکوک در دست اشخاص
۳۴/۳	۱,۱۸۵/۶	۱,۲۱۳/۰	۱,۱۵۱/۱	۱,۰۵۲/۸	۹۹۵/۱	۸۵۶/۹	۸۷۳/۸	۸۲۶/۲	سپرده‌های دیداری
۲۵/۸	۱۰,۴۵۶/۳	۱۰,۳۰۷/۹	۹,۷۴۶/۸	۹,۲۳۰/۶	۸,۸۰۵/۸	۸,۰۹۳/۶	۷,۵۴۷/۳	۷,۰۴۲/۹	شبه پول (سپرده‌های غیردیداری)
۷/۴	۶/۹	۷/۰	۶/۸	۶/۷	۶/۶	۶/۵	۶/۳	۶/۲	ضریب فزاینده نقدینگی

ماخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، اسفند ۱۳۹۵

تسهیلات پرداختی و ۸۱/۸ درصد تسهیلات پرداختی به بخش صنعت و معدن را تشکیل می‌دهد. از مجموع تسهیلات پرداخت شده در قالب تأمین سرمایه در گردش، ۳۷/۶ درصد به بخش صنعت و معدن، ۳۳/۴ درصد به بخش خدمات و ۱۵/۰ درصد به بخش بازرگانی اختصاص یافته است. در جایگاه بعدی، تسهیلات پرداخت شده در قالب طرح‌های ایجاد با سهم ۹/۹ درصدی از مجموع تسهیلات قرار دارد که بخش خدمات بیشترین سهم را در این زمینه به خود اختصاص داده است. همچنین بیشترین سهم تسهیلات پرداختی جهت طرح‌های توسعه‌ای و خرید کالاهای شخصی نیز به بخش خدمات مربوط است. مطابق انتظار، بخش مسکن و ساختمان بیشترین سهم از تسهیلات پرداختی در قالب خرید مسکن و تعمیر را به خود اختصاص داده است.

مانده تسهیلات پرداخت شده توسط سیستم بانکی در پایان پاییز ۱۳۹۵، ۲۶/۰ درصد افزایش یافت. همچنین مانده سپرده‌ها و مانده سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی به ترتیب ۲۴/۴ و ۲۶/۰ درصد افزایش یافتند. بدین ترتیب نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی بدون تغییر نسبت به زمان مشابه سال ۱۳۹۴ در سطح ۸۴/۷ درصد ثابت ماند. میانگین نسبت سپرده قانونی به کل سپرده‌های سیستم بانکی در فصل سوم سال ۱۳۹۵ حدود ۹/۵ درصد بود که نشان از افزایش ۱/۶ واحد درصدی آن دارد. آمارهای بانک مرکزی نشان می‌دهد که طی ۱۱ ماه نخست سال ۱۳۹۵ حدود ۴,۷۷۵/۸ هزار میلیارد ریال تسهیلات از سوی سیستم بانکی به متقاضیان تسهیلات پرداخت شده است که رشدی ۳۷/۱ درصدی را نشان می‌دهد. در این زمینه تأمین سرمایه در گردش بنگاه‌ها به تنهایی ۶۳/۷ درصد مجموع

۶. وضعیت مالی دولت

۶.۱ - عملکرد ده ماهه نخست سال ۱۳۹۵

درآمدهای مالیاتی دولت در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۵ به ۷۴۶/۹ هزار میلیارد ریال رسید که اگرچه کمتر از رقم مصوب ۸۷۰/۴ هزار میلیارد ریالی بود، رشدی ۲۸/۴ درصدی را تجربه کرد. رشد درآمدهای مالیاتی در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۴ تنها ۷/۷ درصد بود. با توجه به نرخ تورم ۹/۰ درصدی در سال ۱۳۹۵، رشد واقعی درآمدهای مالیاتی قابل توجه بوده است. این رشد قابل توجه درآمدهای مالیاتی می‌توانست با کنترل هزینه‌های جاری دولت به کاهش کسری بودجه کمک کرده یا به تکمیل برخی پروژه‌های عمرانی نیمه تمام یاری رساند. این در حالی است که پرداخت‌های جاری دولت در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۵ رشدی ۲۰/۶ درصدی را تجربه کرد و به ۱,۵۷۸/۵ هزار میلیارد ریال رسید. به این ترتیب با در نظر گرفتن ۲۸۵/۴ هزار میلیارد ریال درآمد از محل سایر درآمدهای جاری و ۴۵/۴ هزار میلیارد ریال هزینه تنخواه‌گردان جاری، کسری تراز عملیاتی در این مدت به

۵۹۱/۶ هزار میلیارد ریال بالغ شد. در زمینه تراز سرمایه‌ای، درآمدهای نفتی دولت طبق آمار بانک مرکزی در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۵ به ۴۹۲/۱ هزار میلیارد ریال رسید که رشد ۴/۰ درصدی را نشان می‌دهد. این رشد اندک با رشد قابل توجه ارزش صادرات نفتی در سال ۱۳۹۵ همخوانی ندارد، چرا که دولت بخشی از درآمد نفتی این سال را بابت تسویه بدهی قبلی خود به بانک مرکزی استفاده کرده و آن را در درآمد نفتی خود منعکس نکرده است. این بدهی به دلیل اضافه نشان دادن درآمد نفتی در پایان سال ۱۳۹۴ از محل منابع بانک مرکزی و استفاده از این منابع در پایان سال ۱۳۹۴ ایجاد شده بود که سخنگوی دولت از آن تحت عنوان "پیش‌فروش نفت به بانک مرکزی" یاد کرده بود. به موازات رشد اندک درآمدهای نفتی در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۵، پرداخت‌های عمرانی با کاهش ۱۸/۵ درصدی به ۱۶۶/۵ هزار

عملیاتی و سرمایه‌های) در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۵ معادل ۲۶۲/۵ هزار میلیارد ریال بوده است. جدول ۱۱ عملکرد مالی دولت را در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

میلیارد ریال در این مدت رسید. به این ترتیب با در نظر گرفتن سایر درآمدهای سرمایه‌های معادل ۳/۵ هزار میلیارد ریال، مزاد تراز سرمایه‌های در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۵ به سطح ۳۲۹/۱ هزار میلیارد ریال رسید که بسیار کمتر از کسری تراز عملیاتی در همین مدت بوده است. بنابراین کسری بودجه دولت (کسری تراز

جدول ۱۱ - وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال - درصد)

بهار ۱۳۹۵	تابستان ۱۳۹۵	پاییز ۱۳۹۵	رشد پاییز ۱۳۹۵ به پاییز ۱۳۹۴	ده ماهه نخست ۱۳۹۵	رشد ده ماهه نخست ۱۳۹۵ به ده ماهه نخست ۱۳۹۴	درصد تحقق ده ماهه نخست ۱۳۹۵ نسبت به رقم مصوب
۲۵۵/۵	۵۸۰/۹	۴۷۳/۵	۱۳/۷	۱،۵۲۷/۹	۱۹/۹	۷۷/۱
۱۸۴/۹	۲۴۸/۲	۲۲۱/۹	۲۷/۶	۷۴۶/۹	۲۸/۴	۸۵/۸
۲۶/۳	۱۳۰/۲	۷۳/۸	۷/۵	۲۸۵/۴	۳۱/۳	۶۳/۶
۴۳/۶	۲۰۱/۵	۱۷۶/۸	۲/۰	۴۹۲/۱	۴/۰	۷۸/۸
۰/۷	۱/۰	۱/۰	۸۸/۳	۳/۵	۴۵/۸	۹/۲
۴۱۶/۰	۶۷۴/۷	۴۸۸/۲	۱/۸	۱،۷۹۰/۴	۱۶/۰	۷۸/۷
۳۶۸/۸	۵۸۲/۲	۴۴۹/۲	۲۵/۳	۱،۵۷۸/۵	۲۰/۶	۸۸/۱
۱/۴	۱۲۰/۹	۳۶/۰	-۶۹/۴	۱۶۶/۵	-۱۸/۵	۳۴/۶
-۱۶۰/۴	-۹۳/۸	-۱۴/۷	-۷۶/۷	-۲۶۲/۵	-۲/۶	۹۰/۰

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش‌های گزیده آمارهای اقتصادی، بخش مالی و بودجه یادداشت: اختلاف بین کل هزینه‌ها و مجموع پرداخت‌های جاری و عمرانی به دلیل تنخواه‌گردان‌های پرداخت شده است.

سال ۱۳۹۵ معادل ۲۷۴/۲ هزار میلیارد ریال واگذاری دارایی مالی انجام پذیرفته که ۶۰ هزار میلیارد ریال آن مربوط به فروش اوراق مالی اسلامی بوده است. جدول ۱۲ تراز مالی عملکرد بودجه‌ای دولت را در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

در خصوص نحوه تأمین مالی کسری بودجه، آخرین گزارش بانک مرکزی شامل اطلاعات شش ماهه نخست سال ۱۳۹۵ می‌شود. در نیمه نخست این سال کسری بودجه معادل ۲۵۴/۱ هزار میلیارد ریال بوده است. با افزودن ۲۰/۱ هزار میلیارد ریال تملک دارایی مالی به این میزان کسری بودجه، در نیمه نخست

جدول ۱۲ - تراز مالی عملکرد بودجه‌ای دولت (هزار میلیارد ریال)

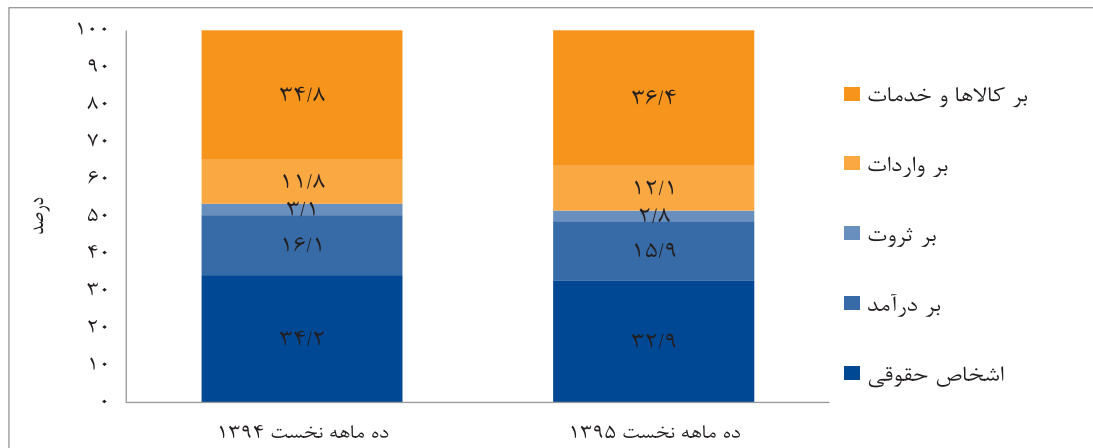
۱۳۹۵		۱۳۹۴			
بهار	تابستان	پاییز	تابستان	بهار	
۱۰۹/۲	۱۶۵/۰	۲۴/۰	۳۷/۶	۹۰/۳	واگذاری دارایی‌های مالی
۶۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۱	فروش اوراق مالی اسلامی
۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	تسهیلات خارجی
۱۵/۵	۸/۰	۲۳/۴	۱۶/۷	۲۴/۸	واگذاری شرکت‌های دولتی
۰/۸	۱/۴	۰/۵	۱/۲	۲/۰	برگشتی از سال‌های گذشته
۳۲/۹	۱۵۵/۶	۰/۱	۱۹/۷	۶۳/۴	سایر
۱۵/۵	۴/۶	۱/۰	۰/۰	۰/۰	تملك دارایی‌های مالی

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

کسری بودجه ندارند و روند واگذاری شرکت‌های دولتی نیز به دلیل اجتناب از نحوه نادرست این واگذاری‌ها بسیار کند شده است، روند فزاینده کسری بودجه تبعات توری به دنبال خواهد داشت. از سوی دیگر تلاش برای افزایش درآمدهای مالیاتی در دوره‌های رکودی می‌تواند به رونق و رشد اقتصادی لطمه بزند. البته ترکیب درآمدهای مالیاتی نشان می‌دهد که تمرکز دولت بر مالیات‌های غیرمستقیم بیش از مالیات‌های مستقیم است. رشد ۳۳/۶ درصدی مالیات‌های غیرمستقیم در مقابل رشد ۲۳/۹ درصدی مالیات‌های مستقیم در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۵ مؤید این امر است. در زیرمجموعه‌های مالیات‌های غیرمستقیم، در این مدت مالیات بر کالاها و خدمات رشد ۳۴/۴ درصدی و مالیات بر واردات رشد ۳۱/۵ درصدی داشته‌اند. درآمد حاصل از مالیات بر ارزش افزوده تنها ۳/۰ درصد افزایش داشته و به این ترتیب سهم آن در کل درآمدهای مالیاتی از ۲۸/۸ درصد در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۴ به ۲۳/۱ درصد در ده ماهه نخست سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است. نمودار ۱۰ سهم اجزای درآمدهای مالیاتی را در ده ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

دولت مجاز است سالانه حداکثر معادل ۳ درصد بودجه عمومی را از بانک مرکزی به عنوان تنخواه دریافت کند. این تنخواه در زیرمجموعه "سایر" در جدول ۱۲ قرار می‌گیرد و از آنجایی که دولت مکلف است در پایان سال این تنخواه را تسویه کند، مشاهده می‌شود که زیرمجموعه سایر در فصل زمستان منفی شده و عمدتاً فروش اوراق مالی اسلامی این کسری را جبران می‌کند. اما تکرار این روند در سال ۱۳۹۵ با مشکلاتی مواجه بوده است. اگرچه اوراق بدهی سهم اندک کمتر از ۴ درصدی از تأمین مالی کل اقتصاد را بر عهده دارند و اسناد خزانه تنها حدود ۱۰ درصد از کل اوراق بدهی موجود را تشکیل می‌دهند، نرخ بازده بالای این اسناد (به عنوان رقیبی برای بازار سهام و سپرده‌های بانکی) و اثر تراجم مالی ناشی از انتشار این اوراق موجب شده است که سیاست‌گذاران اقتصادی کشور موقتاً انتشار اسناد خزانه را متوقف کرده و برای انتشار این اوراق در سال ۱۳۹۶ نیز ملاحظات بیشتری را در دستور کار قرار دهند. به این ترتیب یکی از مهمترین روش‌های تأمین مالی کسری بودجه که در سال‌های اخیر بخش قابل توجهی از کسری بودجه فزاینده دولت را پوشش می‌داده، با محدودیت مواجه شده است. با توجه به این که تسهیلات خارجی وزن چندانی در تأمین مالی

نمودار ۱۰ - سهم اجزای درآمدهای مالیاتی

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش‌های گزیده آمارهای اقتصادی، بخش مالی و بودجه

۶.۲ - بودجه سال ۱۳۹۶

دولت و قانون بودجه سال ۱۳۹۵ مقایسه شده است.

قانون بودجه سال ۱۳۹۶ در ۲۴ اسفند ۱۳۹۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. در جدول ۱۳ ارقام عمده در این قانون با ارقام مشابه در لایحه پیشنهادی

جدول ۱۳ - کلیات بودجه مصوب سال ۱۳۹۶ (هزار میلیارد ریال - درصد)

بودجه مصوب مجلس ۱۳۹۶		لایحه بودجه ۱۳۹۶			
رشد نسبت به لایحه ۱۳۹۶	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۵	مقدار	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۵	مقدار	
۶/۲	۱۷/۸	۱۱,۵۲۴/۶	۱۰/۹	۱۰,۸۴۹/۴	بودجه کل کشور
۷/۵	۱۸/۹	۳,۹۸۸/۵	۱۰/۶	۳,۷۱۱/۲	بودجه عمومی
۸/۴	۱۷/۸	۳,۴۶۷/۵	۸/۷	۳,۲۰۰/۰	منابع عمومی
۱/۹	۲۶/۸	۵۲۱/۰	۲۴/۴	۵۱۱/۲	درآمدهای اختصاصی
۵/۸	۱۷/۴	۸,۰۰۵/۰	۱۱/۰	۷,۵۶۵/۴	بودجه شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ و مصوبات مجلس شورای اسلامی

دولت سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای نفتی را در لایحه بودجه معادل ۲۰ درصد در نظر گرفته بود، اما مجلس مطابق با سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه این سهم را به ۳۰ درصد افزایش داد و متعاقباً از سهم دولت از درآمدهای نفتی کاست. به این ترتیب فشار مضاعفی بر سایر منابع درآمدی دولت، از جمله مالیات‌ها و انتشار اوراق مالی اسلامی، برای تأمین مخارج بودجه سال ۱۳۹۶ وارد خواهد آمد و احتمالاً انحراف عملکرد واقعی دولت از بودجه مصوب نیز بیشتر خواهد شد.

رشد ارقام بودجه سال ۱۳۹۶ در لایحه دولت تقریباً متناسب با نرخ تورم انتظاری حدوداً ۱۰ درصدی این سال بودند، در حالی که مصوبات مجلس رشدی بیش از آن را برای بودجه سال ۱۳۹۶ در نظر گرفتند و به نقش پررنگ دولت در اقتصاد دامن زدند. بودجه کل کشور در مصوبه مجلس رشد ۶/۲ درصدی را نسبت به لایحه بودجه سال ۱۳۹۶ نشان داده و نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۵ نزدیک به ۱۸ درصد افزایش یافته است. منابع و مصارف عمومی در مصوبه مجلس رشد ۸/۴ درصدی نسبت به لایحه دولت داشته است. این در حالی است که در مصوبه مجلس حتی سهم دولت از درآمدهای نفتی کاهش یافته است، چرا که

۷. بازار سرمایه

توسط وزارت امور اقتصاد و دارایی به نمایندگی از دولت و به منظور تسویه بدهی‌های مسجل آن منتشر شده و دارای سررسید یک ساله هستند. این اسناد معمولاً پس از گذشت یک تا دو ماه از انتشار، در فرابورس مورد پذیرش قرار گرفته و حدود ۲ ماه پس از آن نماد آن‌ها گشایش یافته و قابل خرید و فروش شده‌اند. سری هفتم تا دهم این اسناد نیز در تابستان و پاییز ۱۳۹۵ گشایش یافتند و در زمستان سری یازدهم آن‌ها با نماد اخزا۱۱ به ارزش ۱۵ هزار میلیارد ریال و با سررسید ۲۴ مهر ۱۳۹۶ در فرابورس بازگشایی شد.

امکان معامله این اوراق که تقریباً بدون ریسک محسوب شده و نسبت به گزینه‌های سرمایه‌گذاری کم‌ریسک بازده بالایی دارند، به طور طبیعی بخشی از تقاضای بازار سهام را به بازار بدهی منتقل می‌کند. در نیمه دوم ۱۳۹۵ که بازار سهام از رونق و بازده بالایی برخوردار نبود و همین امر باعث شد که برخی آن را به ورود حجم بالایی اسناد خزانه در بازار نسبت دهند. از این رو انتشار اسناد خزانه جدید توسط دولت تا پایان سال ۱۳۹۵ متوقف و پس از آن نیز محدود شده است. اگرچه نسبت ارزش

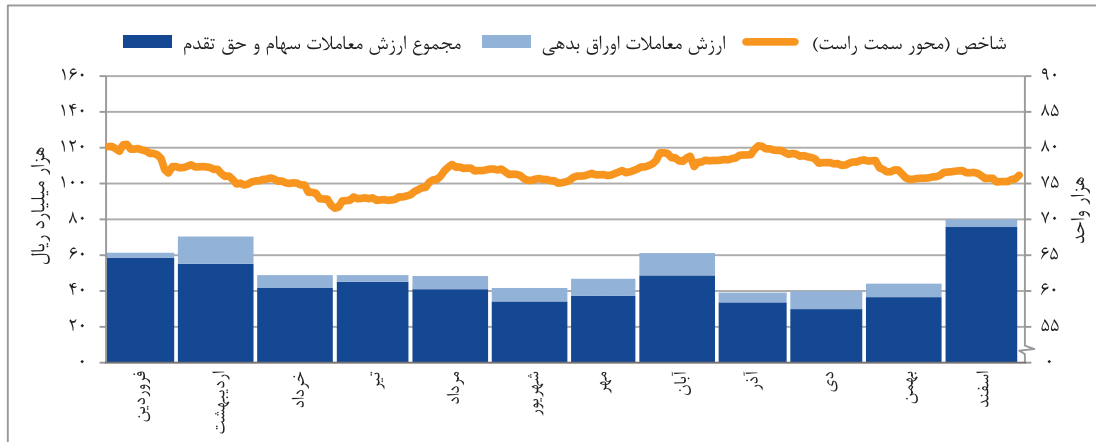
شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران در پایان سال ۱۳۹۵ به ۷۷,۲۳۰ واحد رسید که نزدیک به ۲,۹۰۰ واحد پایین‌تر از مقدار آن در پایان فصل پاییز است. چنانکه در نمودار ۱۱ مشاهده می‌شود، شاخص کل که در نیمه دوم آذر به کانال ۸۰ هزار واحدی وارد شده بود از اولین روزهای زمستان افت کرد و در ۲ ماه انتهایی سال بین ۷۶ هزار تا ۷۹ هزار واحد نوسان داشت. همانند سال ۱۳۹۴، در سال ۱۳۹۵ نیز ارزش معاملات انجام شده در بورس اوراق بهادار تهران در زمستان بیش از پاییز بود و در آخرین ماه سال به اوج خود رسید. با این حال ارزش ماهانه اوراق بدهی معامله شده در طی زمستان روندی کاهشی داشت. در اسفندماه مجموع ارزش معاملات سهام و حق تقدم در بازار نقدی ۷۵/۷ هزار میلیارد ریال و ارزش معاملات اوراق بدهی تنها ۴/۳ هزار میلیارد ریال بوده است.

در زمستان ۱۳۹۵ سررسید سری ششم اسناد خزانه اسلامی منتشر شده (اخزا۶) فرا رسید و خزانه‌داری کل کشور در تاریخ مقرر یعنی ۲۵ اسفند وجوه اسمی این اوراق را به طور کامل به حساب آخرین سرمایه‌گذاران واریز نمود. سری‌های مختلف این اسناد

اثرگذاری آن بر تقاضای سایر اوراق صحیح می‌باشد. با این حال بازدهی پایین بازار سهام قطعاً دلایل مهم‌تری دارد و نمی‌توان با هدف افزایش بازدهی بازار سهام به راحتی از مزایای بازار بدهی گذشت.

بازاری اسناد خزانه قابل خرید و فروش در فرابورس به ارزش کل بازار ناچیز بوده و برای مثال در ۱۸ اسفند ۱۳۹۵ تنها حدود ۱/۸ درصد بوده است، این اسناد سهمی ۱۵ تا ۲۰ درصدی از ارزش سهام شناور موجود در بازار سرمایه را داشته و لذا فرضیه

نمودار ۱۱ - شاخص کل و ارزش ماهانه معاملات در بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۹۵

مأخذ: شرکت بورس اوراق بهادار تهران، گزارش عملکرد بازار اوراق بهادار، شماره‌های مختلف؛ و پایگاه داده‌های ره‌آورد نوین ۳

۸. دیگر تحولات اقتصادی

اهداف کمی اقتصاد کلان، زیربخش‌های اقتصادی و منابع سرمایه‌گذاری این برنامه به ترتیب در جدول‌های ۱۴ تا ۱۶ به تصویر کشیده شده‌اند.

برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰ - ۱۳۹۶) در ۱۴ اسفند ۱۳۹۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی و در ۲۱ اسفند با انجام اصلاحاتی به تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام رسید.

جدول ۱۴ - شاخص‌های مهم اقتصاد کلان

شاخص	واحد اندازه‌گیری	۱۳۹۵ (سال پایه)	۱۳۹۶	۱۴۰۰	متوسط در برنامه ششم (درصد)
تولید ناخالص داخلی	هزار میلیارد ریال به قیمت ثابت ۱۳۸۳	۲,۰۹۵	۲,۲۵۶	۳,۰۷۸	۸/۰ (متوسط رشد سالانه)
تولید ناخالص سرانه	میلیون ریال به قیمت ثابت ۱۳۸۳	۲۶/۱	۲۷/۸	۳۶/۱	۶/۷ (متوسط رشد سالانه)
بهره‌وری کل عوامل تولید	شاخص (۱۳۹۵=۱۰۰)	۱۰۰	۱۰۲	۱۱۵	۲/۸ (متوسط رشد سالانه)
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	هزار میلیارد ریال به قیمت ثابت ۱۳۸۳	۴۴۰	۴۹۵	۱,۱۶۰	۲۱/۴ (متوسط رشد سالانه)
هزینه‌های مصرفی کل	هزار میلیارد ریال به قیمت ثابت ۱۳۸۳	۱,۱۹۷	۱,۲۶۳	۱,۵۲۴	۵/۰ (متوسط رشد سالانه)
صادرات غیرنفی کالاها و خدمات (بدون ميعانات گازی)	میلیون دلار	۴۲,۱۵۰	۴۷,۵۸۳	۱۱۲,۷۳۹	۲۱/۷ (متوسط رشد سالانه)
واردات	میلیون دلار	۶۹,۹۶۷	۸۶,۵۵۷	۱۵۲,۴۹۷	۱۶/۹ (متوسط رشد سالانه)
نقدینگی	هزار میلیارد ریال	۱۳,۰۰۳	۱۵,۶۰۴	۲۸,۵۰۸	۱۷/۰ (متوسط رشد سالانه)
نرخ تورم	درصد	۷/۹	۸/۳	۷/۹	۸/۸ (متوسط برنامه)
نرخ بیکاری	درصد	۱۲/۶	۱۲/۰	۸/۶	۱۰/۲ (متوسط برنامه)

مأخذ: قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

جدول ۱۵ - متوسط رشد سالانه متغیرهای اقتصادی بخش‌های مختلف (درصد)

شاخص	کشاورزی	نفت	معادن	صنعت	آب و برق و گاز	ساختمان	حمل و نقل و انبارداری	ارتباطات	سایر خدمات	جمع
ارزش افزوده	۸/۰	۷/۰	۸/۸	۹/۳	۹/۰	۷/۵	۸/۳	۱۹/۴	۵/۸	۸/۰
اشتغال	۳/۹	۲/۱	۴/۶	۳/۴	۶/۶	۳/۷	۵/۰	۹/۵	۴/۳	۳/۹
سرمایه‌گذاری	۲۰/۳	۳۹/۵	۲۶/۱*	۳۰/۲	۳۰/۲	۲۶/۵	۲۲/۶	۵۱/۸	۱۸/۱	۲۱/۵
بهره‌وری کل عوامل تولید	۳/۲	۱/۸	۲/۴	۲/۰	۲/۰	۲/۸	۲/۱	۶/۵	۰/۸	۲/۸

مأخذ: قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
* مجموع بخش‌های صنعت و معدن

جدول ۱۶ - منابع مالی سالانه سرمایه‌گذاری به تفکیک روش‌های تأمین (هزار میلیارد ریال)

سهم در برنامه ششم (درصد)	متوسط برنامه	۱۴۰۰	۱۳۹۶	۱۳۹۵	
۱۲/۹	۹۹۶	۱,۴۷۰	۶۲۷	۵۷۵	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای (هزینه‌های عمرانی دولت)
۲۴/۷	۱,۹۰۰	۲,۵۷۵	۱,۴۳۰	۱,۲۰۲	تسهیلات بانکی برای سرمایه‌گذاری
۹/۳	۷۱۴	۹۲۸	۳۸۰	۳۶۲	صندوق توسعه ملی
۱۲/۴	۹۵۶	۱,۴۸۱	۴۸۸	۴۰۰	بازار سرمایه
۱۲/۴	۹۵۷	۱,۲۳۱	۷۱۲	۶۰۳	شرکت‌ها و مؤسسات دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی
۳/۰	۲۲۸	۳۰۹	۱۷۱	۱۴۴	آورده اشخاص
۲۵/۳	۱,۹۵۵	۱,۵۷۵	۲۹۹	۶۳	تأمین مالی و سرمایه‌گذاری خارجی
۱۰۰/۰	۷,۷۰۶	۹,۵۶۹	۴,۱۰۸	۳,۳۴۹	کل منابع تأمین مالی برنامه ششم

ماخذ: قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

اعطای تسهیلات با نرخ‌های سود پایین‌تر از نرخ بازار، مشروط به پیش‌بینی هزینه مابه‌التفاوت نرخ سود بر اساس مصوبه شورای پول و اعتبار و درج آن در بودجه سالانه شده است. البته از آنجایی که دولت در بسیاری از مواقع به تکالیف بودجه‌ای خود عمل نمی‌کند، این ماده تضمینی برای عدم افزایش بدهی دولت به بانک‌ها از این محل نخواهد بود و اکثر اقتصاددانان ترجیح می‌دهند که سایه تسهیلات تکلیفی به طور کلی از روی نظام بانکی برداشته شود.

به منظور پرهیز از تکرار مسایلی همچون پرداخت حقوق‌های غیرمتعارف، در ماده ۲۹ این سند و در بخش "نظام اداری، شفافیت و مبارزه با فساد" دولت مکلف شده است که ظرف یک سال نسبت به راه‌اندازی سامانه ثبت حقوق و مزایا اقدام نموده و امکان جمع کلیه پرداخت‌ها به مقامات، رؤسا، مدیران و سایر کارکنان دستگاه‌های اجرایی قوای سه‌گانه جمهوری اسلامی ایران، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی، بنیادها و نهادهای انقلاب اسلامی، شورای نگهبان قانون اساسی و بنیادها و مؤسساتی که زیر نظر ولی فقیه اداره می‌شوند را با امکان دسترسی برای نهادهای نظارتی و عموم مردم فراهم نماید. البته تلاش‌هایی برای حذف امکان دسترسی عموم مردم در این زمینه در مجلس شورای اسلامی صورت گرفت، اما این امکان همچنان در قانون برنامه ششم توسعه وجود دارد. طبق قانون لازم است که حقوق و انواع مختلف مزایای دریافتی در فیش حقوقی منعکس شوند. وزارت اطلاعات و نیروهای مسلح از شمول این حکم مستثنی هستند و اجرای حکم مذکور در خصوص بنگاه‌های اقتصادی متعلق به وزارت اطلاعات، وزارت دفاع، نیروهای مسلح و سازمان انرژی اتمی تنها با مصوبه شورای عالی امنیت ملی مجاز است.

لازم به ذکر است که از نظر اکثر اقتصاددانان برنامه‌ریزی متمرکز با ورود بیش از حد به جزئیات امری شکست خورده محسوب می‌شود. مواردی از قبیل این که آسیب‌های اجتماعی همچون تعداد طلاق‌ها یا زندانیان در انتهای برنامه به ۲۵ درصد میزان کنونی کاهش یابند، از نظر کارشناسی و مبانی روشی آن مبهم است و این شکل برنامه‌ریزی از عوامل اصلی عدم تحقق اهداف برنامه‌های توسعه‌ای قبلی محسوب می‌شود.

از مهم‌ترین مواد قانون برنامه ششم توسعه در زمینه حل مشکلات موجود نظام بانکی، می‌توان به مواد ۱۴ تا ۱۷ این قانون اشاره کرد. در ماده ۱۴ برای افزایش توان نظارتی بانک مرکزی و در راستای افزایش سلامت بانکی، به نهاد ناظر اختیاراتی فراتر از اختیارات قانونی مقرر در قانون پولی و بانکی کشور اعطا شده است. از جمله این اختیارات می‌توان به اعمال محدودیت و ممنوعیت در توزیع سود و اندوخته‌ها بین سهامداران مؤثر بانک‌ها و سلب حق رأی از آن‌ها به طور موقت، تعلیق موقت مجوز انجام بخشی از فعالیت‌ها یا لغو مجوز تمامی فعالیت‌ها، اعمال محدودیت یا ممنوعیت در پرداخت پاداش و مزایای مدیران و سلب صلاحیت حرفه‌ای مدیران عامل و اعضای هیأت مدیره اشاره کرد. همچنین در راستای ساماندهی بازار غیرمتشکل پولی، هر گونه فعالیت بانکی، لیزینگ و صرافی و همچنین تأسیس صندوق‌های سرمایه‌گذاری و شرکت‌های تأمین سرمایه از سوی بانک‌ها منوط به اخذ مجوز از بانک مرکزی شده است. البته فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه کوچک با حداکثر جذب منابع سالانه ۳۰ میلیارد ریالی از شمول این قانون مستثنی شده است. صندوق‌های قرض‌الحسنه اگرچه در تشدید رقابت در ارائه پیشنهاد نرخ‌های سود بالاتر برای جذب منابع نقشی ندارند، از آنجا که قدرت خلق اعتبار دارند می‌توانند در رشد نقدینگی نقش ایفا کنند و عدم کنترل بانک مرکزی بر آن‌ها می‌تواند اهداف کنترل نقدینگی بانک مرکزی را دچار خدشه کند.

در ماده ۱۵ ترکیب اعضای شورای پول و اعتبار مشخص شده که مطابق رویه نامناسب گذشته، متضمن استقلال سیاست‌گذار پولی نیست. در این زمینه برخلاف انتظار، شورای نگهبان عضویت اعضای خارج از قوه مجریه را در شورای پول و اعتبار مغایر اصل ۶۰ قانون اساسی شناخته بود. همچنین تقریباً تمامی اعضای این شورا تأمین‌کننده منافع متقاضیان منابع مالی محسوب می‌شوند که فارغ از اقتضائات اقتصادی کشور، علی‌القاعده باید تمایل به کاهش نرخ‌های بهره داشته باشند.

در ماده ۱۶ نحوه تشکیل شورای فقهی بانک مرکزی تشریح و عنوان شده است که رعایت مصوبات شورای فقهی لازم بوده و رییس کل بانک مرکزی اجرای مصوبات این شورا را پیگیری و بر حسن اجرای آن‌ها نظارت می‌کند. در ماده ۱۷، هر گونه تکلیف دولت به بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در راستای استفاده از منابع آن‌ها در قالب

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | شماره ۶ | فروردین ۱۳۹۶

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
توسط فرشید اسلامبولچی، آرین آقایی، حسین سلطان آبادی و محمد کوثری

صفحه آرایی: حنا نیا زمند

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم
تلفن: ۴۲۱۷۸۰۰۰ فکس: ۸۸۷۰۱۰۹۵
کدپستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷ صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵
www.middleeastbank.ir info@middleeastbank.ir